

With funding from

 Austrian
Development
Cooperation

ĀENN

EKO KLUBUN BƏLƏDÇISI

TƏBİƏTİN MÜHAFİZƏSİ VƏ RİFAH

GÜRCÜSTANIN MÜHAFİZƏ OLUNMUŞ ƏRAZİLƏRİ

NIKO KETSXOVELİNİN
MÜKAFATI
2025

SUSTAINABLE
DEVELOPMENT **ALS**

NİKO KETSXOVELİ MƏKTƏB MÜKAFATI- NIN BU İLKİ MÖVZUSUDUR:

Təbiətin mühafizəsi və rifah Gürcüstanın mühafizə olunan əraziləri

Niko Ketskhoveli Məktəb Mükafatı 2025 yeniliklər, yaradıcı yanaşma və müxtəliflikdən istifadə imkanını təklif edir.

Bu il dayanıqlı inkişafın ayrı-ayrı məqsədlərinə səpələnmiş, təbiətin mühafizəsi və insanların rifahını birləşdirən məsələlərə xüsusi diqqət yetiriləcəkdir. Heç bir məqsəd və məsələ qiymətləndirilməmiş qalmayacaq, lakin tədbirlərinizin ekoloji motivlə yanaşı sosial və ya iqtisadi motivi də olarsa və siz bu sinxronizasiyanı əsaslandırarsınızsa, onlarda alınan fidanların sayı 1,5 əmsala vurulacaq. Həmçinin, Gürcüstanın mühafizə olunan əraziləri ilə bağlı istənilən aktivlik artırılmış əmsalla qiymətləndiriləcək.

Fəaliyyətlərin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi zamanı diqqətinizi Gürcüstan üçün uyğun ayrı-ayrı məsələlərə yönəldib və məhz, bu məsələləri düzgün şərh etməklə əlavə xallar əldə edə bilərsiniz.

Hər bir dayanıqlı inkişaf məqsədinə müvafiq məsələlərlə tanış olmaq üçün portala daxil olun: [SDG](#) - məqsəd və məsələni seçin:

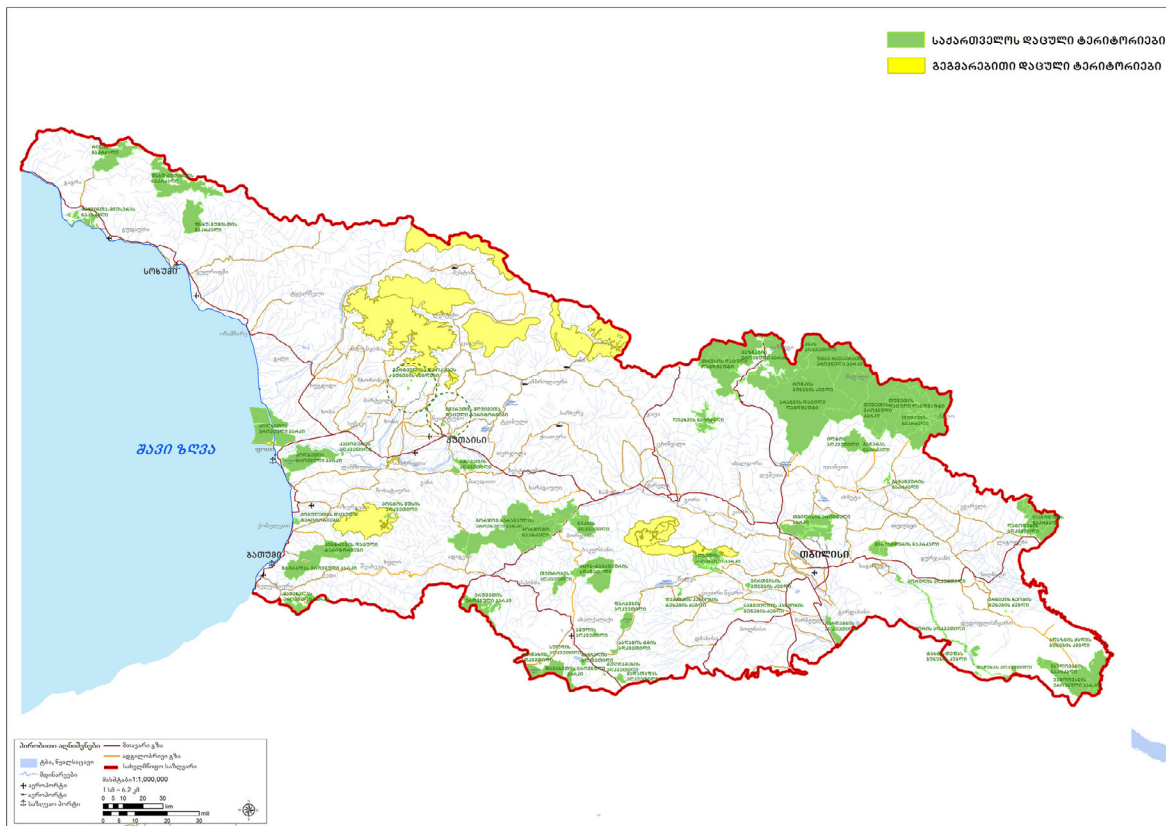
SDG 1.4, 1.5
SDG 2.3, 2.4, 2.5
SDG 3.9
SDG 4.7
SDG 5.a, 5 b
SDG 6.1
SDG 8.9
SDG 11.6
SDG 12.8
SDG 14.4
SDG 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5

Ətraf mühitin mühafizəsi, sosial ədalətin təmin edilməsi və iqtisadi artım “dayanıqlı inkişafı” birləşdirən üç dəyərdir. Müasir dünya bu dəyərlərin uyğunluğu və ahəngdarlığı üzərində qurulub və kifayət qədər uğurla iqtisadi inkişaf sistemlərini yaradır ki, burada ekoloji risklərin qarşısı alınsın və mümkün qədər yumşaldılsın, ətraf mühitə dəymiş ziyan ödənilsin, civar bərpa olunsun. Təmiz və əlçatan təbii ehtiyatlar hər bir insanın hüququ və onun rifahının əsas ölçüsüdür.

Bundan əlavə, ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin özü də əhalinin maliyyə və iqtisadi maraqlarını maksimum dərəcədə nəzərə alır və ya kompensasiya edir.

Buna misallardan biri Gürcüstanın qorunan əraziləridir ki, bu ərazilərdə əhali təbii ehtiyatlardan ekoturizm xidmətləri ilə daha çox fayda əldə edir, nəinki ona qədər qeyri-sabit istifadə və brakonyerlik nəticəsində qazanırdı.

Gürcüstanın mühafizə olunan ərazilərini öyrənin (xəritəyə baxın), onların məqsəd və vəzifələri ilə tanış olun, konservasiya proqramları və hərəkətlərinə qoşulun, öz ideya və təşəbbüslərinizi inkişaf etdirin. Mühafizə olunan ətraf mühitin, ədalətin və inkişafın, hətta ən inkişaf etmiş cəmiyyətlərdə belə daim dəyişikliyə ehtiyacı var. Ətrafınızda davamlı inkişafın "üç inqrediyenti" (ətraf mühitin mühafizəsi, sosial ədalət, iqtisadi artım) arasında əlaqələri axtarın, onları mümkün qədər çox insana göstərin xüsusilə - qərar qəbul edənlərə və şəxsi, vətəndaş və ya qlobal məqsəd və maraqlarınız üçün dəyişikliklərə başlayın.

XAHIŞ EDİRİK, NƏZƏRƏ ALASINI

- Aktivlik haqqında məlumat, aktivlik həyata keçirildikdən sonra ən gec 2 ay müddətində göndərməlidir
- Gün ərzində 5-dən çox aktivliyə icazə verilmir
- Məktəb kurikulumunun (formal təhsil / məktəb dərsləri) bir hissəsi olan aktivliklər qiymətləndirilmir

MÜNDƏRİCAT

LAYİHƏ HAQQINDA MƏLUMAT.....	5
MƏKTƏBİNİZ HƏLƏ MÜSABİQƏDƏ İŞTİRAK ETMƏYƏ CƏHD ETMƏYİBSƏ, NƏYİ BİLMƏNİZ LAZIMDIR.	5
NİYƏ DAYANIQLI İNKİŞAFIN MƏQSƏDLƏRİ	6
DAYANIQLI İNKİŞAF NƏ DEMƏKDİR.....	6
MÜKAFAT NƏ ÜÇÜN NİKO KETSOXELİNİN ADINADIR.....	7
MÜSABİQƏ PROSESİ	8
MÜKAFATLAR	9
MÜSABİQƏNİN FORMATI	11
NECƏ İŞTİRAK EDƏK	13
"FİDANLARI" NECƏ TOPLAYAQ.....	15

DAYANIQLI İNKİŞAFIN MƏQSƏDLƏRİ

YOXSULLUĞA - YOX.....	16
ACLIĞA - YOX	19
SAĞLAM HƏYAT VƏ RİFAH	23
KEYFİYYƏTLİ TƏHSİL.....	28
GENDER BƏRABƏRLİYİ	33
TƏMİZ SU VƏ SANİTARIYA.....	36
ƏLÇATAR VƏ TƏMİZ ENERJİ.....	39
LAIQLI İŞ VƏ İQTİSADI ARTIM.....	43
SƏNAYE, İNNOVASIYA VƏ İNFRASTRUKTUR	46
AZALDILMIŞ BƏRABƏRSİZLİK	49
DAYANIQLI ŞƏHƏRLƏR VƏ QƏSƏBƏLƏR	53
DAYANIQLI İSTEHLAK VƏ İSTEHSAL.....	57
İQLİM DƏYİŞİKLİYİNƏ QARŞI TƏDBİRLƏR	61
OKEAN VƏ DƏNİZ EHTİAYATLARI	64
YER KÜRƏSİNİN EKOSİSTEMİ.....	67
SÜLH, ƏDALƏT VƏ GÜCLÜ İNSTİTUTLAR	71
MƏQSƏDƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏRƏFDAŞLIQ.....	75
AKTİVLİYİN TƏSVİRİ İLƏ YANAŞI PORTALA NƏ YÜKLƏMƏLİYİK.....	78
MÜSABİQƏ KOORDİNATORLARININ ƏLAQƏ MƏLUMATLARI	80

LAYİHƏ HAQQINDA

2014-cü ildə CENN-in Gürcüstanda dayanıqlı meşə idarəetməsi layihəsi çərçivəsində Niko Ketsxoveli Mükafatı adında məktəblilərinətraf mühitin mühafizəsi müsabiqəsi təsis edilmişdir.

Layihəyə maliyyə dəstəyi Avstriya İnkişaf Əməkdaşlığı tərəfindən verilir /*Austrian Development Cooperation*.

MƏKTƏBİNİZ HƏLƏ MÜSABİQƏDƏ İŞTİRAK ETMƏYƏ CƏHD ETMƏYİBSƏ, NƏYİ BİLMƏNİZ LAZIMDIR

- Yarandığı gündən bu yana 1000-dən çox məktəb müsabiqədə iştirak edib.
- Niko Ketsxovelinin məktəb mükafatı eko klublar müsabiqəsidir. Təcrübə göstərir ki, layihə tək-cə seçilmiş eko klubları, ayrı-ayrı müəllimləri və ya şagirdləri üzə çıxarıb, mükafatlandırmaq imkanı vermir, eyni zamanda həm də məktəblər üçün yeni imkanlar, biliklərin əldə edilməsi və mübadiləsi, şəxsi və təşkilati inkişafın davamlı prosesidir;
- Müsabiqənin əsas dəyərləri bunlardır: ətraf mühitə məsuliyyətli münasibət, həmrəylik və əməkdaşlıq;
- Müsabiqənin əsas məqsədi təbii və sosial mühiti öz əllərinizlə dəyişdirə və yaxşılaşdırma biləcəyinizi daha yaxşı başa düşməkdir. Müsabiqədə iştirak etməklə siz özünüz dayanıqlı inkişaf prosesinin iştirakçısına çevriləcəksiniz.
- Eko klublar öz aktivliklərini qlobal dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə uyğun olaraq planlaşdırır və həyata keçirirlər. Beləliklə, hər bir Eko klub üzvü seçilmiş dayanıqlı inkişaf məqsədinə nail olmaq üçün öz kiçik, lakin əhəmiyyətli töhfəsini verir. Növbəti fəsillərdə siz rəqabət prosesi haqqında müfəssəl məlumat alacaqsınız.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN MƏQSƏDLƏRİ NƏYƏ GÖRƏ ƏHƏMİYYƏTLİDİR?

- Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri 17 məqsəd və 169 göstəricidən ibarətdir ki, daha yaxşı və daha davamlı gələcəyə nail olmaq üçün bütün BMT-yə üzv olan dövlətlər bu barədə razılaşırlar.

Bu məqsədlər bu gün qarşımızda mövcud olan qlobal çağırışlarla ilgilidir: yoxsulluq, bərabərsizlik, rifah, sülh və ədalət, eləcə də iqlim dəyişikliyi və ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı məsələlər.

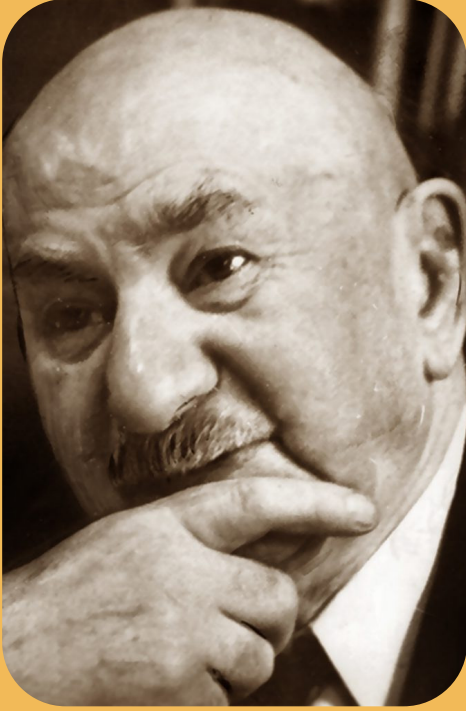
Bu məqsədlər bir-biri ilə sıx şəkildə bağlıdır və heç kimin qıraqda qalmamasını təmin etmək üçün 2030-cu ilə qədər hər bir məqsəd və göstəricinin yerinə yetirilməsi mütləqdir.¹

- Hər birimizin etdiyi şəxsi seçimlər böyük gücə malikdir və yerli və global problemlərə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilər.

DAYANIQLI İNKİŞAF NƏ DEMƏKDİR?

- Dayanıqlı inkişaf gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəyə bilməsini təmin edəcək şəkildə indiki ehtiyaclara cavab verir."
Harlem Brundtland, 1987-ci il.
- Dayanıqlı inkişaf iqtisadi, sosial və ekoloji aspektləri özündə birləşdirir. Hesab olunur ki, inkişaf iqtisadi cəhətdən əlverişli, sosial cəhətdən ədalətli və **ekoloji cəhətdən qənaətkar**² olmalıdır

¹ <https://uni.cf/2VgJDH0>
² www.civiceducation.ge

MÜKAFAT NƏ ÜÇÜN NİKO KETSXOVELİNİN ADINADIR?

Niko Ketsxoveli gürcü alimi, yazıçısı və Botanika (Nəbatat) Məktəbinin yaradıcılarından biri, ölkəmizin ətraf mühitinin görkəmli müdafiəçisi və təbiətin böyük pərəstişkarı idi.

1917-ci ildə Niko Ketsxovelinin birbaşa iştirakı ilə Gürcüstan Milli-Demokrat Partiyası təsis olunub və Niko uzun illər

gənclər təşkilatının rəhbərlərindən biri olub.

Niko Ketsxovelinin elmi işləri Gürcüstanın bitki örtüyünün geobotaniki, botanika-coğrafi və sistematik öyrənilməsi, bərpası və qorunması problemləri ilə laqəddardır. O, çoxsaylı ədəbi oçerkin, novellanın və hekayənin müəlifidir.

Niko Ketsxovelinin kitablarına Gürcüstanın müxtəlif bölgələrinə səyahət və araşdırmaya dair müsabiqənin veb-səhifəsində baxa bilərsiniz.

MÜSABİQƏ PROSESİ

- Müsabiqə çərçivəsində təbii və sosial mühitin rifahı naminə həyata keçirəcəyiniz bütün hərəkətlər şərti vahid - "fıdan"larla qiymətləndirilir.
- Vətəndaş aktivliyi üçün tapşırıqlar, ideyalar dayanıqlı inkişafın hər bir məqsədinə uyğun olaraq verilir. Hər bir aktivlik, bir neçə istisnadan başqa, 20 və ya 30 "fıdan"la qiymətləndirilir. Ətraflı məlumatı növbəti fəsillərdə tapa bilərsiniz.
- Siz öyrənirsiniz,, başqalarını öyrədirsiniz, ekoloji və sosial tədbirlər həyata keçirirsiniz; Siz bunu təsdiq edən məlumatları forestry.ge müsabiqə portalına yükləyirsiniz və beləliklə, eko klub üçün "fıdanlar" toplayırsınız. 2025-ci ilin iyun ayında ən çox "fıdanı" olan eko klub üzvlərinin reytingi forestry.ge saytında dərc olunacaq. Yarımfinal və final turlarından sonra tərəfdaş təşkilatların üç qalibi və seçilmiş eko klubları elan ediləcək.

İnanırıq ki, Niko Ketsxoveli adına Məktəb Mükafatının iştirakçıları daha yaxşı mühitə nail olmaq üçün cəmiyyətin inkişafına və dəyişikliklərə töhfə verəcək olan ölkəmizin gələcək liderləridir.

Müsabiqənin veb-səhifəsi

forestry.ge

Müsabiqənin rəsmi Facebook qrupu

[Niko Ketskhovelinin Məktəb Mükafatı iştirakçıları](#)

#NIKOKETSKHOVELI

MÜKAFATLAR

2016-2017-ci müsabiqə ilinin qalibləri aşağıdakıları əldə etdilər:

- Məktəblərdə müasir ekoloji mərkəzlər (ekohablar). Ekohab məktəbdə ətraf mühitə uyğun yanaşmanı təmin edən ortaq bir iş sahəsidir.

2017-2018-ci müsabiqə ilinin qalibləri aşağıdakıları əldə etdilər:

- Avstriyada və Sloveniyada təhsil turu.

2018-2019-cu müsabiqə ilinin qalibləri aşağıdakıları əldə etdilər:

- Eko klub üzvlərinin hər birinə "Yaşıl düşərgəyə" səyahət üçün putyovka;
- Mühafizə olunan ərazilərə "Gənc Reyincerlər Məktəbi" nin 7 günlük səyahət putyovkası.

2020-ci və 2021-ci illərdə müsabiqə qalibləri aşağıdakıları əldə etdilər:

- Eko klubları inkişaf etdirmək üçün 8 000, 6 000 və 4 000 lərlilik qrantlar.

2021,2022, 2023 və 2024-cü illərdə qaliblər mükafatlandılar:

- Məktəb mühitinin yaxşılaşdırılması üçün 5,000, 4,000 və 3,000 ləri pul mükafatları ilə.

Bundan əlavə, layihə çərçivəsində qaliblər müxtəlif nominasiyalarda mükafatlandırılacaq (məsələn, İlin kəşfi, İlin ən böyük eko-dostu və s.).

MÜSABİQƏNİN FORMATI

Niko Ketskhovelinin Məktəb Mükafatı Gürcüstanın bütün bölgələrini əhatə edir. Müsabiqə üç mərhələdə keçirilir:

BİRİNCİ MƏRHƏLƏ - "FİDANLARIN" TOPLANMASI

Portalda qeydiyyatdan keçdikdən sonra bütün eko klublar profillərində "fidan" toplaya bilərlər. "Fidanlar" həyata keçirdiyiniz təşəbbüslərinizə uyğun olaraq toplanır. Hər bölgədəki ən fəal məktəblər və müvafiq olaraq, ən çox "fidanları" olan məktəblər yarımfinal mərhələsinə yüksələcək.

Yarımfinal görüşlərində eko-klubların fəaliyyətindən asılı olaraq müxtəlif nominasiyalar üzrə qaliblər üçün mükafatlar təyin oluna bilər.

İKİNCİ MƏRHƏLƏ - YARIMFİNAL GÖRÜŞLƏRİ

Bu mərhələdə sizə ictimai sektor və ətraf mühit mütəxəssisləri ilə komanda işinin nəticələri, əldə edilmiş bilik və dəyişikliklər barədə danışma imkanı verilir. Münsiflər heyəti məktəbinizin eko klubunun nümayəndələrini qiymətləndirməklə yanaşı, şagirdlər üçün dəyərli təcrübə olan məsləhətlər də verəcəkdir.

(Müsabiqənin həmtəşkilatçılarıdır: FAO, WWF Gürcüstan, National Geographic Georgia, İsveçrə İnkişaf və Əməkdaşlıq Agentliyi tərəfindən həyata keçirilən "Gürcüstanda İqlim Dəyişikliyi Fəlakəti Riskinin Azaldılması" adlı yeddi illik təşəbbüs Yaşıl İqlim Fondu (GCF), İsveçrə İnkişaf və Əməkdaşlıq Agentliyinin (SDC), İsveç və Gürcüstan hökumətləri, "Sika" dərnəyi, Avropa fondu, Tbilisi zooparkı...)

ÜÇÜNCÜ MƏRHƏLƏ - FİNAL

Yarımfinalda ən yaxşı nəticə göstərən məktəblər final mərhələsinə yüksələcək. Final mərhələsində 3 məktəb, Niko Ketsxoveli Məktəb Mükafatının qalibləri, həmçinin münsiflər heyətinin və tərəfdaş təşkilatların favoritləri elan olunacaq.

"FİDANLARIN" TOPLANMA PROSESİ

SENTYABR, 2024³ - 1 İYUN, 2025⁴

REGIONAL YARIMFİNALLAR:

İYUN-İYUL, 2025

FİNAL:

SENTYABR, 2025

---

³ Sentyabrın 1-dən sonra həyata keçirilən aktivliklər portala yüklənə bilər

⁴ Portalda qeydiyyat üçün son tarix müəyyən edilməyib, lakin gecikməməyi və vaxtında qeydiyyatdan keçməyi tövsiyə edirik. Əvvəlki illərin iştirakçıları da daxil olmaqla bütün məktəblər üçün qeydiyyatdan keçmək mütləqdir.

MÜSABİQƏDƏ NECƏ İŞTİRAK EDƏK?

Əvvəlcə qeydiyyatdan keçməlisiniz. Bununla, layihədə iştirak etmək istədiyinizi qeyd etmiş olursunuz.

Müsabiqə ili ərzində fəaliyyət göstərəcək məktəb eko klubu yaradın və onlayn qeydiyyatdan keçin. Klubun tərkibinə 10-dan çox üzv (müəllim daxil olmaqla) olmamalıdır. Bir müəllimin Eko klub üzvü kimi qeydiyyatdan keçməsi məcburidir. Müstəsna hallarda 2 müəllimin iştirakına da yol verilir.

Son olaraq, qeydiyyat sahəsinə eko-klub üzvlərinin məlumatlarını daxil edin.

ნიკო ქეცხოველინი
სკოლის ეკო-კლუბის მდიანი

🔍 **რეგისტრაცია**

პროექტის მიზანია გავაცხადოთ მშობლებსა და მასწავლებლებს პროექტის შესახებ ინფორმაცია
სხვადასხვა სახის მონაწილეობის შესახებ, ასევე მათი კონტაქტის დასადგენად **კავშირებად**

რეგისტრაცია

სკოლის სახელი *

სკოლის მდებარეობა *

კლასი *

პირველი რეგისტრაციის თარიღი

გამგზავნის მისამართი *

მისამართის სახელი *

გადასაცემის მისამართი #1 *

გადასაცემის მისამართი #2

მისამართი #1 *

მისამართი #2 *

სახელი

გვარი

სახელი

გვარი

გუნდის წევრის დამატება

რეგისტრაცია

Eko klub təşkilati vahidi yaradan, məktəbə və cəmiyyətə dayanıqlı həyat tərzinin vacibliyini anlamağa yardım edən və ətraf mühitə zərərli təsiri azaldan könüllülərdən ibarət bir komandadır (şagirdlər, müəllimlər). Məktəb eko klubu rəhbər/rəhbərlər seçə bilər, özünün nizamnaməsi və fəaliyyət planı ola bilər. Fəaliyyət planında eko klub üzvlərinin hansı sıklıqla görüşdükələrinin göstərilməsi arzuolunandır.

Eko-klubun yaradılması Milli Tədris Planı və "Yeni Məktəb Modeli" ilə üst-üstə düşür və onun həyata keçirilməsinə şərait yaradır.

Bu müsabiqənin bələdçisiylə diqqətlə tanış olun, burada "fidan" toplama imkanları və konkret nümunələr verilmişdir.

Komanda formalaşdırın və - forestry.ge portalında qeydiyyatdan keçin. **Nəzərə alın ki, komandanın rəhbəri hökmən müəllim olmalıdır.**

Eko klubunuz üçün maraqlı dayanıqlı inkişaf məqsədi seçin, bu məqsədə dair məlumatla tanış olun və "fidanlar" toplama imkanlarını görün; arzuolunan aktivliyi seçin, planlaşdırmaya və həyata keçirməyə başlayın.

"Fidanları" almaq üçün profilinizdən (qeydiyyatdan keçmiş bütün eko klubların şəxsi profili olacaq) müvafiq formatda həyata keçirilmiş fəaliyyətlər barədə materialları yükləyin. Müfəssəl olaraq növbəti altfəsildə verilmişdir.

"FİDANLARI" NECƏ TOPLAYAQ?

Niko Ketsxovelinin Məktəb Mükafatına qatılmaqla siz artıq əhəmiyyətli global prosesin bir hissəsinə çevrilirsiniz.

Bu fəsildə dayanıqlı inkişaf məqsədləri haqqında məlumatla tanış olacaqsınız. Sizin üçün maraqlı olan məqsədi/məqsədləri seçin; müəllimlə nə etmək istədiyinizi planlaşdırın və "fidan" toplamağa başlayın.

Dayanıqlı inkişaf üçün hər bir məqsəd haqqında aşağıda məlumat verilmişdir; burada bu məqsədlərə necə çatacağınız və "fidan" toplayacağınız barədə məlumatla tanış ola bilərsiniz. Yəqin ki, bu ideyaların gənclər tərəfindən gənclər üçün hazırlandığını başa düşmək sizin üçün də maraqlı olacaqdır - Young Person's Guide Changing The World (AIESEC, Youth4GG and UN Volunteers).

Bələdçidə göstərilməyən elə bir ideyanız varmı? Sərbəst düşünə bilər, buradakı məlumatları yol xəritəsi və ilham qaynağı kimi istifadə edə bilərsiniz. Eko klubun istənilən fəaliyyətini bizə göndərə bilərsiniz, əsas odur ki:

- Müsabiqənin dəyərlərinə uyğun gəlsin və müvafiq materiallarla dəstəklənsin
- Dayanıqlı inkişaf məqsədlərindən hər hansı birinə çatmağa xidmət

Bu mühümdür! Portala material yükləməzdən əvvəl, zəhmət olmasa, təsvir olunan aktivliyin eko klubların təsvir etdiyi vaxt və məkanda baş verdiyini açıq şəkildə göstərən düzgün fotoları seçdiyinizə əmin olun. Əlavə olaraq, görüş iştirakçılarının siyahısını, ya digər yardımçı materialı verə bilərsiniz. Düzgün bir təsvir və təsdiqləyici məlumatı göndərməklə layihənin, qrupun və eko klubun vaxtına qənaət edəcəksiniz.

DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİM İLƏ TANIŞ OLUN

1

YOSULLUĞA
YOX!

Yoxsulluq, insanların ləyaqətlə yaşamalarını və özlərini təmin etmələrini çətinləşdirən və ya qeyri-mümkün edən pul və/və ya həyati qaynaqlar çatışmazlığı olaraq təyin edilə bilər.

Dünya miqyasında 836 milyon insan hələ də son dərəcə yoxsulluq içində qıvrılır. Təəssüf ki, COVID-19 böhranı sayəsində onların sayının daha da artacağı gözlənilir.

Bu baxımdan ən pis vəziyyətə iki bölgə sahibdir: Sahraaltı Afrika və Cənubi Asiya. Bu bölgələrdə yoxsulluq həddinin altında yaşayan dünya əhalisinin 70%-i yaşayır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №1 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Savadlı insanlar məlumatlı qərarlar qəbul edə bilirlər. Bu isə bərabər hüquqlara, iqtisadi inkişaf və təbii qaynaqların dayanıqlı idarə olunmasına, habelə mülkiyyət, torpaq və əmlak nəzarəti, mirasın ötürülməsi, müvafiq yeni texnologiyalar və maliyyə xidmətləri də daxil olmaqla hamıya təməl xidmətlər göstərilməsinə əlverişli şərait yaradır.

Müvafiq olaraq, təhsilin əlverişliliyi yoxsulluğun azalması işində öz töhfəsini verir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- **Həddindən artıq yoxsulluğun artıq olmamasına.** Gündə 6.3 laridən az vəsaitlə kimsə yaşamasın.
- **Yoxsulluq içində yaşayan insanların sayının yarıya endirilməsinə.**
- İqtisadi qaynaqlardan və təməl xidmətlərdən (təhsil, səhiyyə, təmiz su və sanitariya imkanı) istifadə etməyə hər kəsin bərabər dərəcədə çıxışının olmasına.
- İqlim dəyişikliyi ilə əlaqədar fəlakətlərlə, ya sosial və iqtisadi fəvqəladə hallarla mübarizədə həssas icmaların qabiliyyətinin artırılmasına.

MÜRƏKKƏB TAPŞIRIQ KİMİ GÖRÜNÜR?

Bəli, həqiqətən belədir: dünyada 1 milyarddan çox insan gündə 6,3 laridən az pulla yaşayır. Lakin, bu çətin problemin aradan qaldırılmasına siz öz töhfənizi verə bilərsiniz.

NƏDƏN BAŞLAYAQQ?

Yoxsulluqda yaşayan insanların sayı işsizliyin yüksək səviyyədə olmasından və təhsil çatışmazlığı ilə əlaqələndirilir (əsasən həssas icmalarda).

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Sosial proqramlar haqqında məlumatlandırma kampaniyasında iştirak edin (onlayn və ya mümkünsə, fiziki mühitdə):** əksər ölkələrdə həssas cəmiyyətləri müxtəlif subsidiyalar, müavinətlər və qrant proqramları ilə qorumaq strategiyası mövcuddur. İctimaiyyət üzvləri bəzən bu barədə heç bilmirlər belə, bu səbəbdən də hüquqlarını müdafiə edə bilmirlər.

Bu mövzu haqqında daha çox məlumat əldə edin və sonra ətrafınıza yayın: dostlar arasında, ailədə qonşuluqda.

- **Sahibkarlıq təliminin təşkilində, həmçinin işlə əlaqəli və bacarıqların inkişafı proqramında iştirak edin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə):** siz sahibkarların sayını artırma bilərsiniz. Bu, daha çox insanı işlə və gəlirlə təmin edərək, yoxsulluğu aradan qaldıracaqdır. Yerli sahibkarları təlimə dəvət edin və ya sizin və sinifiniz üçün müvafiq bacarıqları inkişaf etdirmək üçün yerli bir proqram tapın. Yeni bacarıqları təkmilləşdirdiyiniz və ya yiyələndiyiniz zaman siz, həmyaşıdlarınız, məktəbiniz və icma nümayəndələriniz əmək bazarına daxil olma və işə düzəlmə üçün daha səlahiyyətli olacaqsınız.

Fərqli sahələrdən mütəxəssisləri, hətta valideynlərinizi də məktəbinizə, universitetinizə və ya yerli icma məkanına dəvət edə bilərsiniz. Bu tapşırıqları yerinə yetirmək üçün onlayn mənbələrdən də istifadə edə bilərsiniz (məsələn: yeni və cari layihələrə dair portal: <https://projects.org.ge>) və sahibkarları dəstəkləyən təşkilatlar/proqramlar axtara bilərsiniz.

- **İqtisadi hüquqlara dair daha çox bilik əldə edin:** müəllimlə birlikdə Ədliyyə Evidən və ya meriyadan mütəxəssis dəvət edin. Onlardan torpaq və mülkiyyət hüquqları ilə əlaqədar onlayn dərslər keçirmələrini xahiş edin.
- **Fövqəladə hallardan zərər çəkmiş insanlar üçün əşyalar toplayan kampaniyalara dəstəkçi olun:** müxtəlif inkişaf agentlikləri (Qırmızı Xaç, BMT-nin uşaqlar fondu-UNICEF və s.), təşəbbüs qrupları və qeyri-hökumət təşkilatları (QHT) fəlakətdən zərər görmüş icmalara dəstək kampaniyası aparırlar. Sosial müdafiəsiz əhali üçün paltarlar, yeməklər və digər əşyalar ayırın.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 1.

2

ACLIĞA - YOX!

Dünyada 795 milyon insan yetərsiz qidalanır və 2050-ci ilə qədər bu rəqəmin 2 milyard artacağı gözlənilir. Bu insanların böyük əksəriyyəti inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yaşayır ki, orada əhalinin 12,9% -i aclıq həddindədir.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №2 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Kəndlərin inkişafı və kiçik fermerlərin gəlirlərinin artırılması üçün aqrar təhsil vacibdir; bu təhsil qadınlar və yerli əhali üçün xüsusilə əhəmiyyətlidir, çünki ən son biliklər quraqlıq, daşqın və digər təbii fəlakətlər kimi aclığa səbəb ola biləcək problemlərdən yayınmamıza kömək edir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- **Kimsənin ac olmamasına.**
- **Sağlam olması üçün** hər kəsin kifayət qədər yararlı ərzağının olmasına.
- **Kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının** artımına və yerli istehsalçıların resurslardan istifadəsinin əlçatarlığının artırılmasına.
- **Kənd təsərrüfatı infrastrukturuna və tədqiqatlarına investisiyaların artırılmasına.**

BU NƏYƏ GÖRƏ MÜHÜMDÜR?

Dünyada hər 8-ci insanın xroniki aclıq vəziyyətində olduğu hesab edilir. Mümkündür ki, siz şanslısınız və onlardan biri deyilsiniz, lakin məktəbinizdə, mənzil binanızda və ya məhəllənizdə qida çatışmazlığı problemi olan insanlar ola bilər.

NƏYLƏ BAŞLAYAQ?

- **Yemək hazırlamağı öyrənin:** bu şəkildə sağlamlığınızı qorumaq üçün daha sağlam və daha yararlı qida hazırlaya biləcəksiniz.
- **Yerli fermerlərin/istehsalçıların məhsullarını alın:** yerli fermerlərə və onların ticarətinə dəstək olmaq üçün yerli dükanlarda və bazarlarda ərzaq almağı vərdişə çevirin.

EKO-KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Tədqiqat⁵ aparın və məqalə⁶/məqalələr silsiləsi yazın:**
  - Məktəblərdə və ya icmada fəaliyyət göstərən müxtəlif qida obyektlərində istifadə edilən ərzaq nə dərəcədə sağlamdır; yerli fermerlər tərəfindən istehsal edilən ərzaq məhsullarının istifadə edilməsinə dair daha çox məlumat əldə edin.
  - Kənd təsərrüfatının tərəqqisi haqqında: kənd təsərrüfatı sektoru məhsuldarlığını artırmaq və dayanıqlılığını qorumaq üçün innovasiyalara və texnoloji tərəqqiyə ehtiyac duyur. Kənd təsərrüfatının yeni təcrübələri haqqında bilik əldə edin və sinifinizlə, məktəbinizlə və icmanızla bölüşün.
  - Meşənin qeyri-odun ehtiyatları, mövsümi təbii məhsulları və onlardan istifadə etmənin yerli ənənələri haqqında: Bu məhsulların dayanıqsız və diqqətsiz istehlakı ilə əlaqəli ətraf mühit və təhlükəsizlik risklərinə diqqət yetirin.
- Özünüz iştirak edin və **ya təşəbbüs/kampaniya başladın (onlayn ya, imkan daxilində, fiziki mühitdə):**
  - Yerli fermerlərin məhsullarının populyarlaşdırılması haqqında. Yerli bazarlarda paylarının artırılmasına və qida obyektlərində istifadələrini həvəsləndirməyə diqqət yetirin.
  - Meşənin qeyri-odun ehtiyatlarından və mövsümi təbii qidadan daha az xərc və səmərəliliklə necə istifadə edək.
  - Yerli xörəklərin populyarlaşdırılmasına görə.
- **Dəyişikliklər təşəbbüskarı olun** - məktəbin/məktəblərin yeməxanalarında sağlam qidaların olmasından əmin olun. Şagirdlər üçün vacib olunan gündəlik rasionun təmin edilməsi də vacibdir.
- Ədəbiyyat araşdırıb, əldə edin və **trening keçirin: Bəslənmə haqqında daha çox öyrən və başqalarına öyrət (onlayn və ya imkan daxilində fiziki mühitdə):** Sağlamlığımız qəbul etdiyimiz qidadan asılıdır. Bəslənmə haqqında daha çox məlumat öyrəndiyinizdə və sağlam qidalanma rejiminə riayət etdiyinizdə, məhsuldarlığınızı artıracaq və sağlamlığınızı yaxşılaşdıracaqsınız. Ərzaq alarkən onun qida dəyərində diqqət edin. Diqqət yetirin, bu tapşırıq dayanıqlı inkişafın 3-cü məqsədi ilə də birbaşa əlaqəlidir.
- **Qida bankalarında qida ehtiyatları tutun/sığınacaqlar/sosial yeməxanalar:** hər il insanların təxminən 1,3 milyard ton qida atdığını bilirdinizmi? Ən yaxın qida bankaları vasitəsi ilə əli kəsəd insanlara ərzaq tədarüku edə bilərsiniz. Doğum günü, son zəng və ya məktəbin hər hansı tədbiri kimi özəl tətil günlərini qeyd etmə nəticəsində yığılan yeməklərdən onlar üçün ayrıca ayıra bilərsiniz.

⁵ Ən az 30 nəfər sorğulanmış respondent.

⁶ Kriteriyaları təmin edən mətnlər məqalə hesab oluna bilər: (1) mətnin həcmi – minimum 300 söz; (2) ekskluzivliyi; (3) aktuallığı; (4) Milli mövzu. Bədii mətnlər qəbul edilən deyil.

- **Yerli sığınacaqda insanları qidalandırmaq üçün bir gün ayırın:** Yerli sığınacaqda dostlarınızla birlikdə könüllü olaraq işləyin. Beləliklə, siz qida toplayıb, acları yemləyə bilərsiniz. Bundan əlavə - bunu sinifinizdə müntəzəm bir fəaliyyət halına gətirin.
- **Öz əlinizlə məhsul yetişdirin⁷** - məktəbdə istifadə olunmayan, lakin əkin becərmək üçün yararlı olan əkin sahələri ola bilər. Nümayiş sahəsinin, istixananın, kiçik tərəvəz bağçasının təşkil edilməsi nə qədər gözəl olacağını düşünün! Gübrə kimi şagirdlərin evdən gətirdikləri və həyata yığdıqları üzvi tullantılardan hazırlayacağınız kompostdan istifadə edə bilərsiniz. Nə kimi imkanların olduğunu müəyyənləşdirin, layihə hazırlayın və praktik olaraq həyata keçirməyə başlayın.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 2.

⁷ Eko klub kompleks xarakterli aktivliyi bir neçə müstəqil fəaliyyət kimi başlamalıdır: məsələn: (1) sahənin ayrılması və məktəb rəhbərliyi ilə razılaşdırılması, (2) sahənin becərilməsi, (3) əkin, (4) məhsul yığımı və s.; Hər bir tədbir ayrı-ayrılıqda qiymətləndiriləcəkdir.

3

SAĞLAM HƏYAT VƏ RİFAH

Rifah və xoşbəxtlik həyatdan məmnunluq hissidir. İnsanlar üçün bu vəziyyət sağlamlığı, xoşbəxtliyi və uğurları əhatə edir.

Sağlam həyat insana qayğı göstərməyi və onu xəstəliklərdən və intoksikasiyalardan qorumaq üçün mümkün olan hər şeyi etməyi nəzərdə tutur. Bu qayğı isə hər kəs üçün əlçatar olmalıdır.

Hər il vaksinlərə **1 milyard** ABŞ dolları xərclənir, bu isə ildə **1 milyon** uşağı xilas edə bilər. 1990-cı ildən bəri peyvəndlərin sayəsində gündəlik **17 000** uşaq daha az ölür; Lakin, təəssüf ki, hər il **5 milyondan** çox uşaq hələ beş yaşına çatmadan ölür.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №3 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Narkotiklərin və alkohol istifadəsinin və prevensiyası, habelə ruhi sağlamlıq problemləri barədə məlumatlılığının artırılmasında təhsilin həlledici rolu vardır. O həm də reproduktiv sağlamlığa dair müvafiq bilik və məlumat verir.

- **Vaksinasiyadan istifadə edin:** Qarşısı alına bilən xəstəliklər üzündən ölümün əsas səbəbi vaksinin olmaması və ya peyvənddən yayınmaqdır. Lazım olan peyvənd barədə məlumat almaq üçün həkiminizə, məktəbinizə, universitetinizə sual edin və ya Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının veb sahifəsinə daxil olun.
- **Alkoholun və narkotik maddələrinin zərərli istifadəsinin hansı mənfi təsirlərinin olduğu barədə məlumat əldə edin:** gənc insan alkoholun və narkotik maddələrinin zərərli istifadəsinin mənfi təsirlərini vaxtında dərk edərsə, onlardan istifadə etməni zamanında azalda biləcəkdir. Bu məsələ barədə kifayət qədər məlumat əldə edin və ehtiyac duyularsa özünüz və ya dostunuz üçün vaxtında yardım istəyin.
- **Köhnəlmiş sənaye və kənd təsərrüfatı texnologiyalarının istifadəsi ilə bağlı riskləri azaldın.** Mövcud risklər haqqında məlumatın olması insanın konstitusion hüququdur. Yerdəki təhdidləri aşkarlayın, məlumat tələb edərək, özünüzün və başqalarının konstitusiyaya hüquqlarını qoruyun. Diqqət yetirin, bu tapşırıq birbaşa 16-cı dayanıqlı inkişaf məqsədi ilə də əlaqəlidir.
- **Hava çirklənməsi səbəbiylə yaranan xəstəliyi azaldın:** Beynəlxalq araşdırmalara görə, Gürcüstan ən çox insanın havanın çirklənməsi səbəbindən öldüyü ölkələrdən biridir⁸. Bunun əsas səbəbi atmosfer havasını çirkləndirən köhnəlmiş avtoparkdır. Evlərdə və məktəblərdə qatı yanacaq/odunun istifadə edilməsi də son dərəcə problemlidir ki, yaşayış və iş məkanlarında havanın çirklənməsinə səbəb olur.
- **Sağlam olmayan qida qəbulunu azaldın:** ən çox yayılan və xüsusilə təhlükəli xəstəliklərin riskləri zərərli qida qəbulu ilə, ya düzgün olmayan və həddindən artıq bəslənmə ilə əlaqələndirilir. Yeməyin hazırlanmasına, çatdırılmasına və istehlakına nəzarət sağlamlıq risklərindən yayınmaq üçün vacib vasitədir.
- **Sükanı məsuliyyətlə idarə edin:** yol qəzalarında həlak olanların sayını azaltmağı qarşınıza məqsəd qoyun. Sürücülük vəsiqəsi imtiyazdan çox, məsuliyyətdir; buna görə də yol nişanlarına riayət edin və yol hərəkəti qaydalarına əməl edin. Avtomobil idarə edərkən mobil telefondan istifadə etməyin və spirtli içkinin təsiri altında sükan arxasına keçməyin. Həmyaşıdlarınızı və ya həmkarlarınızı problem barədə məlumatlandırmaq üçün sinifdə və ya iş yerində yol təhlükəsizliyi tədbiri təşkil edin.

⁸ [Energy and Air Pollution: World Energy Outlook Special Report 2016 \(iiasa.ac.at\)](#); [ANNEXE B&C Final_17162_World Health Statistics 2017 For Web-4.pdf \(who.int\)](#); [GBD Compare | IHME Viz Hub \(healthdata.org\)](#).

Məktəb ekskursiyalarını planlaşdırarkən saz vəziyyətdə olan nəqliyyat vasitəsi tələb edin. Təhlükəsizlik kəməri bağlayın və başqasından eyni şeyi etməsini tələb edin. Sürücünü sürət həddini aşması barədə xəbərdar etməkdən çəkinməyin və ondan yol hərəkəti qaydalarına riayət etməsini tələb edin.

- **Su obyektlərində və digər rekreasiv (istirahət) zonalarda təhlükəsizlik qaydalarına riayət edin.** Gürcüstanda mövcud olan kor-təbii (özbaşına düzəldilmiş) rekreasiv istirahət zonalarında, əksəriyyəti uşaqlar olmaqla, onlarla insan həlak olur. Ekskursiyalar və yürüşlər zamanı bədbəxt hadisələr tez-tez baş verir. Məsul qurumlardan, özünüidarə və özəl şirkətlərdən rekreasiya ilə əlaqədar risklərinin qiymətləndirilməsini və dünyaya uyğunlaşdırılmış həfiflədici ölçülərin tətbiq edilməsini tələb edin.

EKO-KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Müzakirə dərnlkləri təşkil edin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə):** xəstəlikləri olan insanların sosial təcrid olunması müxtəlif cəmiyyətlərdə yaygın bir problemdir. Problem açıq dialoq yolu ilə həll edilə bilər.

Bu müzakirə dərnlkləri, xəstə insanların inteqrasiyasını təmin etməyə və ailə və dostlar arasında sağlamlıq problemlərinə dair açıq söhbətlər başlatmağa kömək edəcək. Əlavə məlumat və məsləhət üçün məktəbinizdə, universitetinizdə, dövlət və ya qeyri-hökumət təşkilatınızda məsləhətçiyə müraciət edə bilərsiniz. Bu, psixiki xəstəliklərlə mübarizəyə, HIV/AIDS və cinsi yolla keçən xəstəliklər haqqında məlumatların yayılmasına yönəlib.

- **Tədqiqat aparın və məqalə/məqalələr silsiləsi hazırlayın:**
  - İnsan sağlamlığı ilə bağlı yerli problemlər (havanın, suyun, torpağın, qida məhsullarının çirklənməsi) və iş təhlükəsizliyi barədə.
  - Olduğunuz yerlərdə yayılmış yerli xəstəliklər, onların prevensiyası üçün mövcud mexanizmlər və ehtiyaclar barədə;
  - Rekreasional, yürüşlərin və ekskursiyaların təhlükəsizliyi barədə. Konkret faktları araşdırın. Kor-təbii rekreasiv zonaların öyrənilməsi, tövsiyə və qadağan olunmuş ərazilərin müəyyənləşdirilməsi, müvafiq qadağanedici və xəbərdarlıq pankartlarının quraşdırılması, xilasetmə xidmətlərini genişləndirmək və rekreasiya üçün müvafiq təhlükəsiz şərait yaratmaq üçün təşviqat təşəbbüsü göstərin.
  - Məktəbdə üzgüçülük dərslərini tətbiq etmək və lazımı infrastrukturu qurmaq üçün kampaniya başladın.
- **Qan verin⁹:** yerli qanvermə məntəqəsinin harada olduğunu öyrənin. Bununla siz fəvqəladə hallar zamanı qan bankları vasitəsilə insanlara qan ehtiyatları ilə kömək edə biləcəksiniz. Ayrıca, semestrə və ya ildə bir dəfə məktəbdə, universitetdə və ya iş yerində qanvermə məntəqəsi təşkil etməyiniz də yaxşı olar.
- **İnsanların dərmanlara bərabər şəkildə ulaşma imkanlarının olması üçün kömək edin:** insanlar dərmanları bərabər şəkildə əldə edə bilmir - xüsusilə kənd yerlərində. Kəndlərə, ya fəvqəladə hallar vəziyyətində olan rayonlara medikamentlər vermək üçün kampaniya başladın. Bu əraziləri ziyarət edə və sakinlərin əsas sağlamlıq və higiyena mövzularında məlumatlılığını artırmasına kömək edə bilərsiniz.
- **Zoonoz xəstəlikləri haqqında daha çox məlumat əldə edin və fermerlərin məlumatlaşdırılmasına qayğı göstərin.** İnsanların və heyvanların 70% xəstəlikləri ümumidir. Bu xəstəliklərə zoonozlar deyilir.

⁹ Qan donoru kim ola bilər – təmin edilməli olan bir neçə tələb vardır: əvvəla, yetkin yaşında və minimum 50 kq çəkin olmalıdır.

Heyvandan insana bulaşan xəstəliklər insanların sağlamlığına və xoşbəxtliyinə təhlükə yaradır. Gürcüstanda yayılmış zoonoz xəstəlikləri arasında ən təhlükəlisi bunlardır: qarayara, brusellyoz və quduzluq.

Xəstəliklərdən yayınmaq və etibarlı epidemioloji mühitin qorunması üçün - Gürcüstanda heyvanlar hər il peyvənd və identifikasiya olunur, qeydiyyatı alınır. Həndəvərinizdəki təsərrüfatları ziyarət edin, heyvanların identifikasiya və peyvənd olunub-olunmadığını yoxlayın. Heyvanların sağlamlığı ilə bağlı hər hansı qeydlərinin aparılıb-aparılmadığını sahiblərindən soruşun. Heyvanlarının hansı xəstəliklərə qarşı aşılandığını və heyvanların identifikasiya-izlənilə bilənlik sisteminin məqsədinin nə olduğunu bilirlərmə? Baytar ildə neçə dəfə gəlir və onun əlaqə nömrəsi var, ya yox? Fermalarda (ev təsərrüfatlarında) higiyena hansı dərəcədə qorunur, heyvanların qaldıqları məkanda kifayət qədər hava və təmizlik varmı? Heyvanı harada sağırılar? Fermerlər heyvanları sağarkən higiyenik normalara əməl edirlərmə (başlanğıc-proses-sonlandırma)?

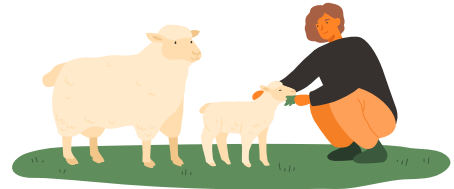
Toplanan məlumatı əsaslanaraq:

- Zoonoz xəstəlikləri: qarayara, brusellyoz və quduzluq mövzusunda açıq dərs keçirin.
- Bir gününüzü baytar həkimlə keçirin və bir sıra məqalələr hazırlayın: baytar həkimlərin ehtiyacı, fəaliyyətləri və çətinlikləri barədə.
- Bir günü bir fermerlə keçirin - fəaliyyətlərini təsvir və təhlil edən məqalələr hazırlayın.

Qeyd: Tapşırıq, FAO-nun Heyvanların İdentifikasiya-Qeydiyyat Proqramı tərəfindən dəstəklənir. Müsabiqə ilinin sonunda FAO özünün seçdiklərini açıqlayacaq.

Hər bir tədbir 20 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 3.

4

KEYFİYYƏTLİ DƏRS

Təhsil biliklərə, bacarıqlara, dəyərlərə, dünyagörüşlərə və vərdişlərə yiyələnməkdir. Keyfiyyətli təhsil birbaşa müvafiq bacarıqların inkişafı, gender bərabərliyi, müvafiq məktəb infrastrukturunu, avadanlıq, tədris materialları və resursları, təqaüdlər və ya tədris qüvvəsinin təmin edilməsi kimi məsələləri əhatə edir.

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə ibtidai təhsilə cəlb olunan uşaqların sayı 91%-ə çatır. Buna baxmayaraq, 57 milyon uşaq hələ də məktəbdən kənar qalıb. Bu uşaqların yarısından çoxu Sahraaltı Afrika ölkələrində yaşayır. Onların 50%-i münafişələrdən təsirlənən bölgələrdə yaşayır. Dünyada 103 milyon gənc hələ də yazıb-oxumunu bilmir və onların 60%-dən çoxu qızlardır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №4 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

4-cü məqsəd üçün hər kəsin baza səviyyəsindən başlayaraq təhsil alması mühümdür.

Konkret vəzifələrə daxildir: daha yaxşı iş tapmaq məqsədi ilə texniki və ixtisasi treninqlərlə təmin etmək; qadınlar və kişilər arasında təhsil imkanlarındakı bərabərsizliklərə son qoymaq; sağlq imkanları məhdud uşaqlar, yerli əhali və münaqişə və ya təbii təhlükələr nəticəsində baş verən fəlakətlərdən zərər çəkən şəxslər üçün müvafiq təhsilin verilməsi; məktəb müəssisələrinin daha etibarlı və pozitiv bir mühitə çevrilməsi; ixtisaslı müəllimlərin sayını artırılması və dayanıqlı inkişaf üçün təhsilə şəraitin yaradılması.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- **Bütün uşaqlar üçün 12 illik təhsilin təmin edilməsinə.**
- Bütün gənblərin yazıb-oxumanı öyrənmə imkanının olmasına.
- **Təhsilin müxtəlif pillələrinə hər kəsin əlinin çatmasına.**
- Keyfiyyətli təhsil ardınca məşğulluq imkanlarının izlənməsinə.
- Universitet daxil olmaqla, hər kəsin əlverişli və keyfiyyətli texniki təhsil almaq hüququnun olmasına.
- Şagirdlərin dayanıqlı həyat tərzinin nə olduğunu bilmələrinə.
- **Elə bir tədris mühitinin yaradılmasına ki, hər kəs üçün təhlükəsiz qeyri-zorakı, inklüziv və səmərəli olsun.**

Məktəbə getmək və ya oxumaq imkanı olan gənclərdən biri olduğunuz üçün şanslısınız!

Gənclərin və uşaqların məktəbi tərk etməsinin bir çox səbəbi vardır. Münaqişələr və təbii fəlakətlər 75 milyon uşağın tədris prosesinə mane olub. Bundan əlavə, 5 ilə 10 yaş arasındakı 168 milyon uşaq əməyə cəlb olunaraq, məktəbi tərk etməyə məcbur edilib.

NƏYLƏ BAŞLAYAQ?

- **Repetitor olun və ya başqalarına ev tapşırığını hazırlamağa kömək edin:** Təhsil almaq imkanı və ya repetitoru kirayalamaq üçün kifayət qədər vəsaiti olmayan gənclərə təhsildə yardım üçün həftədə 1-2 saat ayırın.
- **İngilis dilini öyrədin:** QHT-də könüllü olun, ya da əvvəllər bu fürsəti olmayan gənclər və böyüklər üçün ingilis dilini öyrənməyi əlçatan etmək üçün müstəqil olaraq çalışın. İngilis dilində səliss danışımaq qloballaşan dünyada ən çox tələb olunan bacarıqlardan biridir.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- Özünüzün və həmyaşdılarınızın keyfiyyətli təhsil alma hüququnu qoruyun. Müxtəlif səbəblərdən onlayn vasitələrin üstünlüklərindən tam faydalana bilməyən məktəblər və eko klublar var. İcmanızda əlavə diqqət tələb edən məktəblər və ya qruplar aşkarlayın.

Fövqəladə hallarda keyfiyyətli təhsil almaq hüquqlarının pozulmaması mühümdür. Problemin təsvirini yazın və çıxış yolunu bizə göstərin. Problemin sizə görə həll versiyasını (ən azı 100 söz) təklif edən məqalə hazırlayın və portal vasitəsilə bizə göndərin.

- Təhsilin əhəmiyyətinə dair danışmaq üçün onlayn kampaniyaya başlayın: dünyada təhsil almaq imkanı olmayan və ya müxtəlif səbəblərdən məktəbi tərk etmə məcburiyyətində qalan bir çox gənc var. Bütün oğlan və qızların 12 illik təhsil almasının və mümkün qədər çox valideynin problemi öyrənməsinin nə qədər vacib olduğu barədə bir kampaniya başlayın.
- Məktəbin müdiriyyəti ilə birlikdə məktəbin dostlar klubu yaradın və Tədris şəraitini yaxşılaşdıracaq, uğur qazanan şagirdlər və müəllimlər üçün təqaüdlər təyin edəcək, məktəbdə müxtəlif klubların yaradılmasına şərait yaradacaq və ixtisaslı mütəxəssislər dəvət edəcək, məktəb infrastrukturunu və təhlükəsizlik standartlarını yaxşılaşdıracaq, məktəbdə sağlam, dolğun və əlçatar yeməklər təqdim edəcək olan Məktəbin İnkişaf İctimai Fondunu təsis edin.
- Kitablار bağışlayın: sinif yarmarkası təşkil edin və dərsliklər toplayın. Toplanmış kitabları almaq üçün kifayət qədər vəsaitləri olmayan uşaqlara verin.
- Məktəbdə pul toplama aksiyası təşkil edin (onlayn və ya mümkünə, fiziki mühitdə): bir çox məktəb uşaqlara təqaüd və subsidiyalar verir. Xeyriyyə tədbirləri təşkil edərək, pul toplayın və sosial cəhətdən müdafiəsiz gənclərin təhsil almalarına dəstəkçi olun.
- Seminarlar təşkil edin və başqalarına (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə) öyrətmək üçün məlumatlarınızı paylaşın: dostlarınızdan və həmyaşdılarınızdan çox şey öyrənə bilərsiniz. Yuxarisinifli və ya universitet tələbəsinizsə, biliklərinizi sinif yoldaşlarınızla/kurs yoldaşlarınızla bölüşmək üçün bir neçə sinifdən kənar fəaliyyət planlaşdırın. Bu məqsədlə eləcə də başqa məktəblərin şagirdləriylə/universitetlərin tələbələriylə/gənclərlə də görüşə bilərsiniz.
- Müvafiq peşə və sosial bacarıqlara yiyələnmək üçün müxtəlif təşkilatlarla tədbirlər (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə) təşkil edin: mütəxəssislər dəvət edin, peşələrindən və tələb olunan bacarıqlardan söhbət etmələrini xahiş edin. Bu biliyə yiyələnmək üçün eləcə də, sosial cəhətdən müdafiəsiz gənclər üçün tədbirlər keçirə bilərsiniz.
- Dayanıqlı inkişaf məqsədləri ilə bağlı dərslər (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə) keçirin: daha çox gənc arasında dayanıqlı həyat tərzini haqqında məlumatlılığı artırmaq üçün bumüsbəqə təlimatını dostlarınıza və ailə üzvlərinizə paylayın; dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə dair dərs və ya təlim sessiyası keçirin. Gənclər üçün xüsusi hazırlanmış World's Largest Lesson-un dərslərindən istifadə edə bilərsiniz.

- Dost məktəblərinizə Niko Ketsxovelinin Məktəb Mükafatı haqqında (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə) danışın: - Eko-klub yaratmalarına və layihədə iştirak etmələrinə kömək edin. İmkanı az olan və diqqətinizə daha çox ehtiyac duyan məktəb və mərkəzlərə diqqətinizi yönəltməyə, yaxşı olar.
- Bullinqi dayandırın: təhsil müəssisələri şagirdlərin emosional və fiziki rifahı üçün təhlükəsiz olmalıdır. Zorbaları hökmən ifşa edin və sinifinizdə səmimi söhbət üçün məkan olduğundan əmin olun.
- Məktəbinizin əlverişli infrastruktura sahib olması üçün petisiya (ərizə) ilə müraciət edin: təəssüf ki, bu gün bütün məktəblər məhdud imkanlı uşaqlar və gənclər üçün uyğunlaşdırılmayıb. Nəticədə isə, məhdud imkanlı gənclər çox vaxt təcrid olunur və həmyaşıdları ilə ünsiyyət qura bilmirlər. İnküziv bir mühit üçün lazım olan rampalar və digər infrastrukturunu təşkil etmək üçün sinifinizlə və digər siniflərlə birgə petisiya hazırlayın. Habelə məktəbdə təmiz içməli suyun, higiyena və sanitariya üçün lazımlı infrastrukturun olması da olduqca mühümdür. Məktəbdə bu imkanların olmadığını düşünürsünüzsə, məktəb rəhbərliyinə və/və ya Təhsil Nazirliyinə bir petisiya göndərin.
- Qeyri-rəsmi təhsil təşəbbüsləri üzərində işləyən təşkilatlar üçün tövsiyələr hazırlayın (CENN - Ketsxovelinin Mükafat Komandası, Təhsil və Elm Nazirliyi, Ətraf Mühit üzrə Təhsil və Məlumat Mərkəzi): mövcud proqramlarda nəyi dəyişdirərdiniz? Tövsiyələr barədə məktub yazın və əlaqəli şəxslərlə paylaşın.
- Uşaq bağçasında könüllü olaraq işləyin: kiçikyaşlı uşaqların inkişaf prosesində iştirak edin.
- GLOBE proqramında iştirak edin. CENN, beynəlxalq elmi proqramı GLOBE-nin Gürcüstanda təmsilçisi oldu. Proqram haqqında ətraflı məlumat almaq üçün forestry.ge saytına daxil olun. Suallarınız olarsa, əlaqədar şəxsə - Mariam Barbakadze ilə el-poçt vasitəsilə əlaqə saxlayın - mariam_barbakadze@outlook.com

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

Bu, maksimum qiymətləndirmədir. Təqdim olunan materialların keyfiyyətindən asılı olaraq, fəaliyyət daha az "fidan" ilə qiymətləndirilə bilər. Bununla əlaqədar arqumentli izahatı profilin müvafiq sahəsində alacaqsınız.

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 4.

GENDER BƏRABƏRLİYİ

Gender bərabərliyi bütün qadınlara və kişilərə bərabər davranmalı olduğumuz bir prinsipdir. Bioloji fərqlərindən asılı olmayaraq, onlar eyni hüquqlara sahib olmalıdırlar. Bərabərlik onlara həyatda uğur qazanmaq üçün bərabər imkanlar verəcəkdir.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №5 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Keyfiyyətli, gender baxımından həssas təhsil qadın və qızların siyasi, iqtisadi və ictimai sahələrdə iştirakını təşviq edir. Bu o deməkdir ki, səsleri eşidiləcək və tam iştirak etmək imkanı əldə edəcəklər. Bundan əlavə, o, qadın və qızların fiziki, mental və cinsi sağlamlığını pozan pis təcrübələrin və ənənələrin tamamlanmasına töhfə verir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

Adı çəkilən problem özünü başqa-başqa ölkələrdə fərqli göstərir, Ancaq 150-dən çox ölkədə qadınlara qarşı ən azı bir qanun ayrı-seçici, diskriminativ olduğu bir həqiqətdir (mənbə: Dünya Bankı). Ölkə hökumətinə, işgüzar elitaya və ya nüfuzlu insanlara nəzər salın. Bunlardan neçəsi qadındır? 10%? 20%? Bütün sahələrdə bir araya gətirdikdə qadınlar icraçı direktor vəzifələrinin orta hesabla% 9-a sahibdirlər. Sizcə, bunu dəyişdirməyin vaxtı gəlməyib?

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Gender əlamətinə görə **diskriminasiyaya** son qoyulmasına.
- Qadınlara qarşı **zoralığa son** qoyulmasına.
- **Rəhbər mövqelərə və resurslara** qadınların bərabər şəkildə əlçatarlığının olmasına.
- **Uşaq evliliyinə və qadınların zədə almalarına son** qoyulmasına.
- **Qadınların informasiya texnologiyalarına əlçatarlığı** artırılmasına.
- **Reproduktiv sağlamlığa** əlçatarlıq təmin edilməsinə.

NƏYLƏ BAŞLAYAQ?

- **Təhlükə altındakı qadınları qorumaq üçün səsini yüksəldin:** gender diskriminasiyanı verbal, ya əyani davranışlarıyla ifadə etdikləri zaman sinifinizdə, iş yerinizdə və hətta ailənizdə zor-baların zorakılıqlarını ifşa edin. Sizin və ya bir dostunuzun sağlamlığı və ya rifahı təhlükə altındadırsa, bunu məktəb rəhbərliyinə bildirin.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Qızlar üçün karyera planlaşdırma məkanı təşkil edin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə):** karyera seçməklə bağlı dialoq və söhbət üçün bir platforma yarada bilərsiniz. Burada qızlar üçün uyğun karyeralar haqqında stereotip düşüncəsini sındıra bilərsiniz. İlham verən uğurlu iş adamı və qadın sahibkarları dəvət edin, karyeraları haqqında söhbət etsinlər.
- Gender məsələləri ilə bağlı dərkətmə səviyyəsini yüksəldin: öz şəxsi təcrübəniz haqqında bloqpost yazın, sosial mediada kampaniyalara qoşula, sinifdə və ya məktəbdə gender bərabərliyi tədbiri təşkil edə bilərsiniz.
- Gender rolları və normaları ilə bağlı nəsillərarası dialoq aparın: ailə üzvləri ilə bölünmüş gender rolları barədə müntəzəm olaraq söhbət edin. Fərqli nəsillərin gündəlik həyatda qarşılaşdıqları gender qərəzləri və yanlış inancları haqqında söhbət edəcəkləri bir onlayn platforma yaradın.
- Qadınları və qızlar texnologiyalar haqqında bilgiləndirin: Özünüzün və ailə üzvlərinizin bilgilənməsiylə başlaya bilərsiniz. Kompüterdən və internetdən necə istifadə edəcəyinizi öyrənin və öyrədin. Kodlaşdırma, dizayn və s. məsələlərdə onlayn dərslər keçin. Bundan sonra hər hansı bir qeyri-hökumət təşkilatında (QHT) könüllü ola bilərsiniz, pis şəraitdə işləyən qızlarla işləyən və onları informasiya texnologiyaları sahəsində hazırlaya bilərsiniz.
- Reproduktiv sağlamlıq və higiyena haqqında özünüzü və başqalarını bilgiləndirin: reproduktiv sağlamlığa dair valideynlərinizlə və ya məktəb məsləhətçinizlə söhbət edin. Xüsusilə ucqar kəndlərdə bu mövzuda daha çox qızı bilgiləndirmək üçün hər hansı bir QHT-də könüllü olun.
- Uşaq evliliyinin qarşısını almaq üçün qızları öz hüquqları barədə bilgiləndirin: uşaq nikahlı problemi kifayət qədər işıqlandırılmır. Cəmiyyətinizdə maarifləndirmə kampaniyalarına dəstək ola bilərsiniz və ya qızları hüquqları, erkən nikahın təhlükələri barədə məlumatlandırmaq üçün könüllü ola bilərsiniz.
- Cəmiyyətinizdəki insanların gender bərabərliyi barədə nə düşündüklərini öyrənin - necə düşünürsünüz, qonşularınız, qohumlarınız və ya sinif yoldaşlarınız gender bərabərliyinin mahiyyətini düzgün başa düşürlərmi? CENN layihəsi çərçivəsində hazırlanmış xüsusi bir anket - Gürcüstanda dayanıqlı meşə idarəetməsi bu mövzuda [araşdırma aparmaqda](#) yardım edəcəkdir.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir! "Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə [forestry.ge](#)-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 5.

6

TƏMİZ SU VƏ SANİTARIYA

Su həyat üçün zəruridir. O, insan bədəninin 65%-ini və bitki strukturunun 90%-ini təşkil edir. Müvafiq olaraq, suyun məhdudlaşdırılması halında heç bir canlı uzun müddət mövcud qala bilməz. Buna baxmayaraq, mövcudluğun bu təməl elementi çayların çirkənlənməsi səbəbindən ciddi təhlükə altındadır, dünyanın bəzi bölgələri suyla ümumiyyətlə təmin edilmir və bunun həlli yüksək xərclərlə əlaqədardır.

1990-cı ildən bu yana 2,6 milyard insan yaxşılaşdırılmış içməli su mənbələrindən istifadə edə bildi, lakin 663 milyon insanın hələ də təmiz su əldə etmə imkanı yoxdur. Su qıtlığı dünya əhalisinin 40%-dən çoxunu incidir və bu sayı getdikcə artır. İnsan fəaliyyətinin nəticəsi olan çirkəb sularının 80%-dan çoxu heç bir təmizlənmə işləri aparılmadan çaylara və ya dənizlərə axır. Təbii təhlükələr nəticəsində yaranan fəlakətlərdə ölənlərin 70% daşqınlar və digər su ilə əlaqəli fəlakətlərdən qaynaqlanır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №6 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Suyun keyfiyyətinin monitorinqi və suyun çirkliliyini azaltmaq üçün su haqqında ətraflı bilik lazımdır.

Savadlı cəmiyyət yenidən istifadə üçün lazım olan mənbələri taparaq su istehlakını yaxşılaşdıra bilər. Maarifləndirmə insanlar arasında dünyagörüşün yüksəlməsi və su istehlakının idarə olunmasında özlərinin hansı rolu oynayacaqlarını öyrətməyə çox kömək edir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Suyun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına.
- Hər kəs üçün təmiz suyun əlçatar olmasına.
- Hər kəs üçün tualet və əsas higiyenik vasitələr əlçatar olmasına.
- Suyun bir damlasının belə boşuna axmamasına.
- Çayların və onların sutoplayıcı sahələrinin, meşələrin, göllərin və bataqlıqların, dənizlərin və okeanların qorunmasına və bərpasının təmin edilməsinə.

BUNUN NİYƏ BELƏ MÜHÜM OLDUĞUNU BİLİRSİNİZMİ?

750 milyondan çox insanın yararlı içməli suya əli çatmır. Üstəlik də, axı, söhbət həyat üçün mühüm olan resursdan gedir. Su dəbdəbəli bir şey hesab edilməməli və əsas higiyenik vasitələr kimi, hamı üçün əlçatan olmalıdır.

HARADAN BAŞLAYA BİLƏRSİNİZ?

- **Artıq suyun istifadəsini dayandırın:** suyun istifadəsinə məsuliyyətlə yanaşın: qabları yuduqdan sonra kranı açıq qoymadığınızdan əmin olun. Həmçinin, əlüstü bir duş almanın da xoş ola biləcəyini unutmayın. Fikirləşin, bəlkə su istehlakını nəzarət etmək üçün sayğac quraşdırmaq gözəl ideadır.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Higiyenaya dair kampaniyaya başlayın (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə):** Sosial mediada, məktəbdə, universitetdə və ya hətta qonşuluğunuzda higiyena problemləri ilə ilgili bir maarifləndirmə kampaniyası başladın.
- **Suyun məqsədsiz şəkildə israf olunmasına dair məlumatlar yayın:** Dərsdə suyun rəşional şəkildə istifadə edildiyyində nə qədər suyun qənaət olunacağını yoxlayın və nəticələri sinif yoldaşlarına təqdim edin. Məktəbi və tərəfdaş təşkilatlarını bu işdə sizə dəstək verməyə səsləyin, əldə etdiyiniz nəticələri isə suyun daha yaxşı idarə edilməsi üçün istifadə edin.
- Məktəbinizdə və icmanızda su, sanitariya və higiyena məsələləri haqqında **Tədqiqat aparın və məqalə/hesabat hazırlayın.** CENN tərəfindən xüsusi olaraq hazırlanmış anketlər və təlimatlar tədqiqat işində sizə yardım edəcəkdir.
- Dərslər zamanı da daxil olmaqla, **sinif yoldaşlarınıza gündəlik içməli su normalarını qəbul etmələrini tövsiyə edin.** Müvafiq məlumatları əldə edin və məktəbdə və ya daha geniş miqyasda kampaniya başladın.
- **Çay təmizləmə aksiyası təşkil edin:** Sinif yoldaşlarını və ya ailə üzvlərini yaxınlıqdakı çayı təmizləməyə kömək etmək üçün səsləyin. Bu aksiyanı məktəbdə və ya universitetdə və ya elə qonşuluğunuzda yayın.
- **Çay sahillərini eroziyadan qoruyun:** müvafiq qurumlarla əlaqə qura, onlarla bir layihə hazırlaya və çay sahillərində ağaclar əkə bilərsiniz. **Bu, yağmurların və çirkəndiricilərin süzülməsinə kömək edir. Bu cür təşəbbüsləri planlaşdırıb və həyata keçirmə prosesində təhlükəsizlik standartlarına ciddi şəkildə əməl edin. Çayın aşınmış sahilinə hər hansı bir yanlış yanaşma həyati təhlükə yarada bilər. Çayın aşınmış sahilinə hər hansı bir yanlış yanaşma həyati təhlükə yarada bilər.**
- **Əlverişli infrastrukturun mövcud olması üçün məktəbinizə petisiya ilə müraciət edin:** məktəbdə təmiz içməli suyun, higiyenanın və sanitariya üçün zəruri olan infrastrukturun qorunması olduqca mühümdür. Məktəbdə qeyd olunan imkanların olmadığını düşünürsünüzsə, məktəb rəhbərliyinə və/və ya Təhsil Nazirliyinə qeyd olunan mövzu haqqında ərizə hazırlayıb göndərin.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 6.

7

ƏLÇATAN VƏ TƏMİZ ENERJİ

Bərpa olunmalı olan enerji yenilənə və ya təbii şəkildə bərpa oluna bilər. Ondan müddətsiz olaraq istifadə etmək mümkün olduğu halda, bərpa olunmayan enerji tükənə bilən mənbələrdən qaynaqlanır.

Dünyada hər **beş nəfərdən biri** elektrik enerjisi əldə etmək məhdudiyyəti yaşayır. İqlim dəyişikliyinə ən çox enerji təsir edir və istixana qazlarının təxminən 60%-ını buraxır. 3 milyard insan qida hazırlamaq və ya qızınmaq üçün odun, daş kömürü, odun kömürü və ya heyvan təzəyindən istifadə edir.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №7 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Enerjiyə dair savad enerji səmərəliliyinə şərait yaradır. O, daha az enerji istehlak edən texnologiyaları inkişaf etdirməyimizi, yenilənə bilən və digər dayanıqlı enerji mənbələrini araşdırmağımızı və inkişaf etdirmək üçün bizi birlikdə çalışmağa vadar etməyi öyrədir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- **Hər kəsin** enerjiyə uluşa bilməsinə.
- **Enerji səmərəliliyini** iki qat artırılmasına.
- Enerjinin hamı üçün əlçatan olması üçün **infrastrukturun və texnologiyanın** inkişaf etdirilməsinə.
- **Yenilənən enerjinin** istifadəsinin artırılmasına.

Enerji sektorunda davam edən yenilikçi proseslərə baxmayaraq, dünya enerjisinin yalnız 6%-i bərpa olunan mənbələrdən istehsal olunur. Buna görə də, bərpa olunan enerji haqqında məlumatların yayılmasına məhz, gənclər fəal olaraq qatılmalıdırlar.

NƏ EDƏ BİLƏRSİNİZ?

- Enerji qənaət edən lampalardan istifadə edin, isti su istehlakını məhdudlaşdırın - bu, **sərf olunan enerji sərfiyyatını** minimuma endirəcəkdir.
- **Ehtiyacınız olmadıqda işıqları söndürün.** Bu, enerjiyə qənaət etməyə kömək edəcəkdir.
- **Ailənizə enerjini israf etməməyi öyrədin:** valideynlərdən qəbzi tez-tez yoxlamalarını və enerji istehlakının və verginin tədricən necə azaldığını müşahidə etmələrini xahiş edin.
- **Eyni zamanda bir neçə cihazdan istifadə etməkdən çəkinin:** cihazların və tətbiqetmələrin qarşılıqlı asılılığı bəzən bunlardan bir neçəsini birlikdə istifadə etməyə məcbur edir. Diqqətli olun və o anda həqiqətən ehtiyacınız olan cihazdan istifadə edin. Telefonunuzu və noutbukunuzu hər gecə şarj edərkən nə qədər enerji sərf etdiyinizi düşünün və özü də, nəyə görə? Sosial şəbəkələri bir daha dolaşmaq üçün?

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Məktəbdə dayanıqlı enerji haqqında müsabiqə təşkil edin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki bir mühitdə):** Yenilənə bilən enerji ilə bağlı ən yaxşı layihə/tədqiqi işi seçin.
- **Davamlı enerji haqqında məlumat yayın:** Gənc innovatorların əsas rolu cəmiyyətə məlumat yaymaq və enerji məsələləri barədə məlumatlılığı artırmaqdır. Dayanıqlı enerjini qorumaq üçün kampaniya təşkil edin. Yerli icmaya adaptasiya prosesini asanlıqla aşmasına yardım edin. Gənclər dəyişikliyə hamıdan yaxşı uyğunlaşırlar: yeni enerji növlərindən necə istifadə etdiyimizə və enerji tullantılarını idarə etmək üçün hansı yolları seçdiyimizə dair başqalarına nümunə göstərməliyik. Ailənizdən başlayın və sonra bu məlumatı qonşuluğunuza və tanışlığınıza yayın.
- **Enerji mənbələrinə əli yetməyənlərə yardım edin:** bu gün üç milyarda qədər insan qida hazırlaması və isinməsi üçün yenə də odun, daş kömürü, odun kömürü və ya heyvan təzəyindən istifadə edir. Çox zaman bu dolanışıq imkanları da olmur və buna görə də həyat riski qarşısında qala bilirlər. Sizin icmanızda da belə insanlar varsa, onlara yardım etmək üçün könüllülük imkanlarıyla tanış olun.
- **Şəhərinizin/kəndinizin hansı enerji mənbəyindən asılı olduğunu öyrənin:** Gürcüstanda kənd əhalisinin oduna olan yüksək tələbatı səbəbindən meşə örtüyünün və biomüxtəlifliyinin təhlükə altında olduğunu bilirdinizmi? CENN anketlərindən və məlumat materiallarından istifadə edərək, meşələrin vəziyyəti və odun istifadəsinin yerli təcrübələri ilə bağlı araşdırmalar aparın. Yardımçı ədəbiyyatdan istifadə edərək, odunun davamlı və təhlükəsiz şəkildə əldə edilməsi, saxlanması və istifadəsi haqqında treninqlər keçirin; kənd yerlərində məktəbi və icmanı konkret enerji qərarları ilə tanış edin; odunun istifadəsini azaltmaq üçün enerji səmərəli sobaları təşviq edin.
- **Gürcüstan Meşə Məcəlləsinin hansı yenilikləri təqdim etdiyini öyrənin.** Meşə sektorundakı çətinliklərə cavab olaraq, 2021-ci ildən yeni Meşə Məcəlləsi qüvvəyə minəcək, odun tədarükünün fərqli sxemini təqdim edəcək və digər müsbət səmərələri ilə yanaşı qanunsuz ağac kəsilmələrini də azaldacaqdır. Məktəb şagirdlərini, valideynləri və ya kənd əhalisini Meşə Məcəlləsinin yenilikləri ilə tanış etmək üçün seminar və ya məlumat kampaniyası hazırlayın.
- Yüksək enerji istehlakı olan özəl nəqliyyat vasitələrindən imtina edin: fəaliyyətlərinizi və kampaniyanızı o şəkildə planlaşdırın ki, cəmiyyət saz olan bələdiyyə, ya özəl ictimai nəqliyyatdan, istifadə edə bilsin, velosipeddən yararlansın və mümkün olduqda daha çox piyada dolaşsın; seçim olduğunda yerli məhsullar alın, çünki məhsulun daşınması nəhəng enerji tələb edir.
- Enerji səmərəliliyi baxımından məktəbinizdə və icmanızda istifadə olunan lampaları və küçə işıqlandırma sistemlərini təsvir edin.

Photo: iKla Tabatazde

- Araşdırma aparın, hesabat hazırlayın, ailənizə faydalı məsləhətlər tətbiq edin, tövsiyələri çap edin və ətrafınızda yayın; praktiki tapşırıqlar planlaşdırın və əldə etdiyiniz ədəbi materialları öz təcrübənizlə tamamlamağa çalışın; enerji səmərəliliyi və bərpa olunan enerjinin istifadəsi, məişət üsulları haqqında aşağıdakı istiqamətlərdə trening hazırlayıb, keçirin: Aşağıdakı sahələrdə bərpa olunan enerji istifadəsi məişət metodları barədə qısa təqdimat, təlim və ya yenidən hazırlıq kursu hazırlayın və keçirin:
  - Evin isitilməsi;
  - Enerji qənaəti;
  - Ein işıqlandırılması;
  - Enerji qənaətedici vasitələr.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.geyə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 7.

8

LAYIQLI İŞ VƏ İQTİSADI ARTIM

Layiqli iş işçi üçün təhlükəsiz bir mühitin yaradıldığı, ədalətli bir maaş ala biləcəyi və ailəsi üçün sosial müdafiə təmin edə biləcəyi bir işdir. Layiqli iş peşəkarlıq baxımından inkişaf etməyimizə imkan verir, iş yerində bizi anlamalarına şərait yaradır, qadınlara və kişilərə bərabər imkanlar tanıyır.

2012-ci ildə işsizlərin sayı 170 milyon idi, 2017-ci ildə 202 milyona yüksəldi ki, bunların da 75 milyonu gənc qadın və kişilərdir. Yoxsulluğun aradan qaldırılması yalnız sabit və yaxşı ödənişli işlərin köməyi ilə mümkündür, lakin təxminən 2,2 milyard insan 2 dollarlıq yoxsulluq həddinin altında yaşayır. 2016-2030-cu illərdə əmək bazarına yeni daxil olanlar üçün 470 milyon iş yeri lazımdır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №8 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Texniki və peşə təhsili, həmçinin trening işsiz gənclərin sayını azaltmaq məqsədi daşıyır. Keyfiyyətli təhsil eyni zamanda məcburi və uşaq əməyinə dair məlumatlılığı artırır, onun aradan qaldırılmasına və prevensiyasına kömək edir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Tam məşğulluğa və ədalətli əmək haqqına.
- İnkişaf etməkdə olan ölkələrin ən azı 7%-lik illik iqtisadi artımına.
- Məcburi əməyə və köləliyə son qoyulmasına.
- Əmək hüquqlarının qorunmasına və etibarlı iş mühitinin yaradılmasına şərait yaradılmasına.
- Məşğulluq üçün lazımı bacarıqları inkişaf etdirməkdə gənclərə şərait yaradılmasına.
- Davamlı turizmi təşviq etmək üçün siyasətin hazırlanmasına.

SİZİN ÜÇÜN DƏ BU, NƏYƏ GÖRƏ ƏHƏMİYYƏTLİDİR?

Bu gün dünya miqyasında gənclərin 13,6% -i işsizdir. Bəzi ölkələrdə bu göstərici 50% -ə belə çatır. İşsizlik isə bir qayda olaraq, əmək bazarı üçün bacarıq və hazırlıqların azlığı ilə əlaqələndirilir.

Əməllərinizlə mümkün qədər çox insanın işlə təmin olunmasına kömək edin:

- Uşaq istismarı ilə məşğul olan bir şirkətin istifadəçisi olmayın: məhsullarını istehsal etmə prosesində hansı şirkətin və ya brendin uşaq əməyindən istifadə etdiyini internet vasitəsiylə öyrənin.
- Sizə yeni bacarıq-vərdişlər qazandıra biləcək təlim kurslarına yazılın: iş imkanlarınızın artması və təhsilinizlə yanaşı praktiki bacarıqlarınızı artırmağı da düşünün. Onlayn rejimdə treninqlərdə və seminarlarda iştirak edin.
- Yerli istehsalçılardan alın: bununla yerli iqtisadi böyümənin artırılmasına şərait yaradacaqsınız.
- Əmək qanunu ilə tanış olun, xüsusilə də sizin yaş kateqoriyanıza aid olan hissəsi ilə: diqqətlə oxuyun və gənclərin məşğulluq şərtlərini öyrənin.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- Dərslərdən sonra iş görüşləri təşkil edin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə): peşələri və sahələri barədə söhbət etmələri üçün müxtəlif sahələrdən mütəxəssisləri dəvət edin. Həmçinin, elə bir məkan hazırlaya bilərsiniz ki, dəvət olunmuş iştirakçılar seçdikləri mövzuda təcrübələrini bölüşmələri üçün ondan istifadə edə bilsinlər.
- İcmanınızda əmək təhlükəsizliyi pozuntusu hallarını araşdırıb, aşkarlayın və ədalətli, təhlükəsiz və layiqli iş şəraitinin təmin edilməsini tələb edin. Təəssüf ki, pis iş şəraiti üzündən ətrafımızda qəzalar sıx-sıx olur. Son vaxtlar inşaatlarda, şaxtalarda baş verən bir halları xatırlaya bilərik. Səbəb çox zaman gənclərin də töhfə verə biləcəyi sadə qaydalara riayət edilməməsidir.
- Peşəkar oriyentasiya testinin keçirilməsinə istək göstərin: müəllimdən və ya direktordan sinifdə ixtisasi oriyentasiya testinin keçirilməsində sizə kömək etməsini xahiş edin.
- Şəhərlərdən uzaq yerlərdə yaşayan gənclər üçün treninqlər təşkil edin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə): mərkəzdən xeyli aralıda yerləşən kəndlərdə yaşayan gənclər, bir qayda olaraq, əlavə təlim ala bilmirlər, siz isə onlara həqiqətən kömək edə bilərsiniz: onlara treninqlər keçirmələri üçün təcrübəli insanları dəvət edin.
- Araşdırın, bəlkə də icmanınızda müxtəlif sahələrin mütəxəssislər vardır? Onlar sizə və dostlarınıza çox şey öyrədə bilər.
- Kəndinizin, şəhərinizin və ölkənizin tanınmasına şərait yaradın (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki bir mühitdə): ölkənizin və ya icmanınızın səfiri kimi, turizmə dəstək olun, xaricdəki dostlar arasında məlumat yayın və turistləri cəlb edin.

Hər bir tədbir 20 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 8.

9

SƏNAYE, İNNOVASIYA VƏ İNFRASTRUKTUR

Sənaye iqtisadiyyat çərçivəsində mal və ya xidmət istehsalıdır. İnnovasiya yeni bir idea, cihaz və ya üsuldur. İnfrastruktur ölkəyə, şəhərə və ya rayona xidmət edən, iqtisadiyyatın işləməsi üçün zəruri olan xidmətləri, fundamental tikililəri və sistemi nəzərdə tutur.

İnkişaf etməkdə olan dünyada:

- Təxminən 2,6 milyard insan elektrik enerjisinə daimi çıxış əldə etməkdə çətinliklərlə üzləşir.
- Dünyadakı 2,5 milyard insanın adi sanitariya şəraitinə müvafiq çıxış imkanları yoxdur.
- Əksəriyyəti Sahraaltı Afrika və Cənubi Asiyada yaşayan 800 milyona yaxın insanın kəskin su qıtlığı vardır.
- 1-1,5 milyard insan telefon xidmətindən istifadə edə bilmir.
- İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə kənd təsərrüfatı məhsullarının yalnız 30% -i sənaye emalından keçir, yüksək gəlirli ölkələrdə isə 98% -ə çatır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №9 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Tədqiqat üçün mənbələrin ayrılması hər bir ölkənin sənaye və infrastruktur sahəsindəki spesifik ehtiyaclarını ödəmə və texnologiyaların təkmilləşdirilməsi üçün həlledicidir. Elmi tədqiqatların gücləndirilməsi, yeniliklərin həvəsləndirilməsi və tədqiqatçıların sayının artırılması sənaye sahələrinin texniki imkanlarının yaxşılaşdırılmasına şərait yaradacaqdır.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə sənayedə çalışanların sayının iki qat artırılmasına.
- İnternetə hər kəsin çıxışının olmasına.
- Elmi tədqiqatların genişləndirilməsinə.

Kontekstin ümumi icmalı: Bəzi dairələrdə artıq dördüncü sənaye inqilabının yaxınlaşmasından danışılarkən, dünyada internetə çıxışı olmayan 4 milyona yaxın insan var (4G deyil, sadəcə internet nəzərdə tutulur). Sürücüsü olmayan avtomobillər dövrünə yetişdik, lakin eyni zamanda hələ keyfiyyətli yolları və doğru-düzgün ictimai nəqliyyat vasitələri olmayan ölkələr var.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

Bu məqsədə çatmaqda sizin də töhfə verib və fidan toplamağınız üçün bir neçə sadə yol təqdim edirik. Axı, gənclər innovasiyaların katalizatorlarıdır.

- Sənayedə işləyən insanlarla görüş təşkil edin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə): məktəblilərin hansı peşəni bəyəndiklərini və gələcəkdə harada işə düzəlmək istədiklərini müəyyənləşdirmələrinin ən yaxşı yolu bu və ya digər sahədə çalışan insanlarla tanış olmalarıdır. Onları məktəbə dəvət edin ki, təcrübələrini və bacarıqlarını bölüşsünlər, gələcəkdə işə başladığınızda sizə yardımı toxunacaqdır.
- Analitik Mərkəz müsabiqəsini təşkil edin və ya müsabiqədə özünüz iştirak edin: şirkətləri və ya startapları qalib gələn ideaya rəhbərlik etmək və onu həyata keçirməyə kömək etmək üçün dəvət edin.
- Kompüter bacarıqlarının inkişafına qayğı göstərin: məktəbdə kodlaşdırma və ya digər kompüter bacarıqlarını öyrədəcək kompüter bacarıqları dərslərinin və ya məktəbdən sonra treninqlər keçirilməsini tələb edin. Daha çox uşaq texnologiyası ilə məhz belə dostlaşdı.

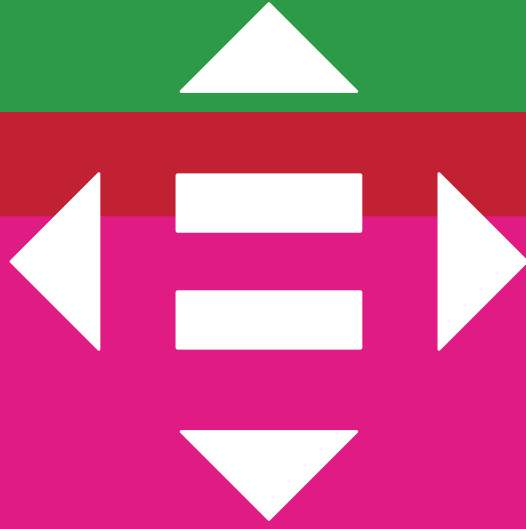

- Məktəbinizin və ya universitetinizin rəhbərliyindən simsiz internetə çıxışınızın olmasını xahiş edin: simsiz internet vasitəsilə davamlı internetə çıxışı olmayan uşaqlar zəruri bilik və bacarıqları öyrənə biləcək, inkişafdan geridə qalmayacaqlar.
- Simsiz interneti göstərən xəritə yaradın: bildiyimiz kimi, bir çox ictimai məkanda pulsuz simsiz internet təşkil olunmuşdur. Bu yerləri işarələyib sosial mediada paylaşmaqla və ya elə qonşuluqdaca bukletlər paylamaqla daha çox insanın İnternetə girişinin olmasına kömək edə bilərsiniz.
- Məktəbdə elmi sərgi təşkil edin: elmi sərginin təşkili və orada iştirak etməyiniz sizə və sinif yoldaşlarınıza innovasiyaya və sənayeyə dair məlumatlarınızı və maraqlarınızı daha da artırmağa yardım edəcəkdir. Eləcə də, müxtəlif növ problemləri kreativliklə necə həll edəcəyinizi sınayacaqsınız.
- Cəmiyyətdəki sənaye təcrübəsini araşdırın - əsas məhsul kimi nə istehsal olunur, nə emal olunur; mane törədən hansı amillər vardır və ailələrə və kiçik müəssisələrə dəyərlər zəncirlərini yaratmağa kömək edən dövlət proqramları nə qədər səmərəlidir; hansı ənənələr vardı və indi də mövcuddur (əl işləri, mebel istehsalı, turizm məhsulu, qida məhsulları ...).

Hər bir tədbir 20 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Davamlı İnkişaf Məqsədi 9.

10

AZALDILMIŞ BƏRABƏRSİZLİK

Sosial bərabərlik elə bir vəziyyətdir ki, orada bütün insanların, müəyyən bir cəmiyyətin və ya təcrid olunmuş qrupun vətəndaş hüquqlarına, söz azadlığına, mülkiyyət hüquqlarına, ictimai güzəştlərə və xidmətlərə yönəlik bərabər çıxış hüquqları vardır.

Buraya aşağıdakı kimi konsepsiyalar daxildir: səhiyyə sahəsində bərabərlik, iqtisadi bərabərlik və digər sosial təhlükəsizlikləri. Eyni zamanda bərabər imkanları və məsuliyyətləri nəzərdə tutur və müvafiq olaraq, bütün cəmiyyəti əhatə edir.

Orta hesabla, əhalinin sayını nəzərə alaraq, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə gəlir bərabərsizliyi 1990-2010-cu illərdə 11% artmışdır. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdəki ailələrin əksəriyyətinin (əhalinin 75%-dən çoxu) gəlirlərinin 1990-cı illərlə müqayisədə daha qeyri-bərabər bölüşdürüldüyü bir cəmiyyətdə yaşayırlar. Müəyyən bir həddi aşan bərabərsizlik artıma, yoxsulluğun azaldılmasına və daha geniş şəkildə sosial və siyasi sahələrdəki münasibətlərin keyfiyyətinə və insan ləyaqətinə təsir göstərir.

DAVAMLI İNKİŞAFIN №10 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Keyfiyyətli təhsil şüurlarda mövcud bərabərsizliklər barədə məlumatları artırır. Qanunların və sosial proqramların ilk növbədə qənaətbəxş olmayan və köməksiz vəziyyətdə olan çarəsiz insanları qorumasını təmin etməsində öz töhfəsini verir.

Yaşından, cinsindən, məhdud imkanlarından, irqindən, etnik mənsubiyyətindən, dinindən, iqtisadi və ya digər vəziyyətindən asılı olmayaraq, hamı üçün sosial, iqtisadi və siyasi inklüzivliyinin güclənməsinə və qabağa getməsinə şərait yaradır.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Zənginlərlə və yoxsullar arasındakı **gəlir bərabərsizliyini azaldılmasına.**
- **Didərginlərin və miqrantların təhlükəsiz hərəkət etmə imkanlarının olmasına.**
- **İstənilən yaş, cins, fiziki imkanları, irqi, etnik mənsubiyyəti, dini, iqtisadi və ya digər statusu olan insanın sosial, iqtisadi və siyasi inklüzivliyinin ön plana çəkilməsinə.**

Gördüyünüz kimi, bərabərlik mövzusu ətrafında bir çox fərqli mövzu ortaya çıxır. Həyatda ən azı bir dəfə hər birimiz özümüzü diskriminasiyaya uğramış hiss etmişik. Bəzi insanlar problemi hələ də kim olduğunuzda, nələrinizin olduğunda və ya kimi sevdiyinizdə görür. Şəxsiyyətlə bağlı problemlərdən başqa sizin yaşınızdakı bir çox gənc başqa bir böhran növü yaşayır - dünyada məcburi köçkünlərini 50% -i 18 yaşdan kiçikdir.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

21-ci əsrdə yaşadığımız üçün "fidan" toplamağımıza da kömək edəcək müəyyən tədbirlərin zəruriliyinə ehtiyac duyulduğunu hesab edirik.

- **Azlıqlara təsir edən problemlərə (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə) diqqət yönəldirən tədbirlər təşkil edin:** sosial cəhətdən müdafiəsiz qruplar və azlıqların insan hüquqları, əmək, mülkiyyət hüquqları kimi əsas hüquqları haqqında kifayət qədər məlumatları yoxdur, bu da onları bərabərsizliyə qarşı müdafiəsiz edir.
- **Yerli sığınacaqları, uşaq evlərini və ya azlıq icma mərkəzlərini ziyarət edin:** fikirlərini səsləndirmək üçün yerli hökumət rəsmiləri və az təmsil olunan qruplarla görüşlər tələb edin. Yaşından, cinsindən, fiziki qabiliyyətindən, irqindən, etnik mənsubiyyətindən, dinindən, iqtisadi və ya digər vəziyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin onların səsini eşitməsini qarşınıza məqsəd qoyun.
- **Cəmiyyətinizdə yaşayan miqrantları və məcburi köçkünləri dəstəkləyin:** yerli məcburi köçkünlər düşərgəsində könüllü kimi çalışın. Lazımi elektrik cihazları, qida və ya paltar toplayın və ya bağışlayın. Onların uyğunlaşmalarını asanlaşdırmaq üçün dil kursları, ölkənizin mədəni tanışlıq kursunu və ya bacarıqlar seminarı təşkil edə bilərsiniz. Səlahiyyətli şəxslərdən didərgin və ekomiqrant böhranının həllinə şərait yaratmalarında yardım tələb edin.
- **Özünü və dostlarınızı mədəni fərqlər barəsində bilgiləndirin (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə):** qloballaşan dünyada ətraf mühiti daha inklüziv (əhatəli) etmək üçün fərqli mədəniyyətlərlə necə çalışacağınızı bilməlisiniz. Bir saat təyin edin və bu vaxtı qeyd edilən mövzunu araşdırmağa sərf edin. Alınan məlumatları həmyaşıdlarınız və ailə üzvlərinizlə müzakirə edin.
- **Müxtəlif dinlər və mədəni irs haqqında dünyagörüşünüzü və məlumatlılığınızı yüksəldin:** Özünüz üçün öyrəndikdən sonra, cəmiyyətinizə (məktəb üçün, universitet üçün) fərqli dinlər və mədəniyyətlər haqqında yalnız inancları aradan qaldırmaq üçün bir neçə mədəni axşam təşkil edin.
- **Inklüziv şirkətlərə üstünlük verin:** öz iş yerləri və ya məhsulları ilə müxtəlif azlıqlar üçün məsuliyyətlə yanaşan şirkətlərin siyahısıyla tanış olun. Dostlarınızın dairəsində onlar haqqında məlumat yayın.
- **Məktəbdəki/icmadakı vəziyyəti öyrənin** - necə düşünürsünüz, cəmiyyətdəki azlıqların hüquqları nə dərəcədə qorunur? Anket hazırlayıb, araşdırma aparın və nəticələri həmyaşıdlarınızla bölüşün.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Davamlı İnkişaf Məqsədi 10.

Dayanıqlı şəhər davamlı inkişafın prioritetlərinə hörmət edən, öz əhalisinin yaxşı şəraitdə və ətrafdakı təbiətlə həmahəng şəkildə yaşamasına imkan verən bir yerdir.

Bu gün bəşəriyyətin yarı - 3,5 milyard insan şəhərlərdə yaşayır. 2030-cu il üçün dünya əhalisinin az qala 60% faizi urban qəsəbələrində yaşayacaq. Növbəti bir neçə onillikdə urban genişlənməsinin 95% -i inkişaf etməkdə olan dünyada baş verəcəkdir. Dünya şəhərləri Yer kürəsinin yalnız 3% -ni tutur, lakin bu ərazi ümumi enerji istehlakının 60-80%-na məsuliyyət daşıması ilə yanaşı, dünya miqyasında yayılan karbon dioksidin 70 faizdən çoxu onun payına düşür.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №11 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Hava keyfiyyətinin monitorinqi və tullantıların idarə olunması üçün müvafiq mexanizmlərə ehtiyac duyulur ki, bunu da keyfiyyətli təhsil şərtləndirir. Müvafiq, müasir təhsil icma üzvlərinə öz ehtiyatlarını necə idarə etməyi və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə aparmağı öyrədir. Savadlı icma şəhərin inkişafına yönəlmiş söhbətlərdə və fəaliyyətlərdə fəal iştirak edir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Hər bir kəsin **keyfiyyətli mənzilinin** olmasına.
- **Dayanıqlı şəhərlər və kənd qəsəbələrinin inkişaf etdirilməsinə.**
- **Müdafiəsiz icmaların** təbii fəlakətlərdən qorunmasına.
- **Hər kəs üçün təhlükəsiz və əlçatan nəqliyyat sisteminin olmasına.**
- İctimai məkanlara **hər kəsin çıxış bilməsinə.**

BU NƏYƏ GÖRƏ MÜHÜMDÜR?

Mənzilə sahib olmaq sanki normal bir şeydir, lakin bu gün 828 milyon insan evsizlərin özbaşına məskunlaşdıqları qəsəbələrdə yaşayır (heç bir infrastrukturları olmadan, son dərəcə sıx şəkildə) və bu rəqəm durmadan artır. Urbanisasiyanın artımı içməli su ehtiyatları, kanalizasiya sistemi, yaşayış mühiti və ictimai sağlamlıq üçün ağır yüküdür.

ƏMƏLLƏRİNİZLƏ ŞƏHƏRLƏRİN YAŞAYIŞ ŞƏRTLƏRİNİ YAXŞILAŞDIRA BİLƏRSİNİZ:

- **Yaşayış korpusunuza nəzər salın:** yaşayış korpusunuzun təhlükəsizliyini və inklüzivliyini yoxlamaq üçün bir saat vaxt ayırın (məhdud imkanlı şəxslər/yaşlı insanlar üçün əlçatandır? İçərisində çılpaq tellər varmı? və s.), hər hansı bir problem barədə ev idarəsinə və ya dövlət qurumunuza bildirin.
- **Davamlılıq prinsipinə əsasən səyahət edin:** bunun bir çox yolu var - maşınla birdən çox adamlı yol getmək, velosipedlə səyahət və ya ictimai nəqliyyatdan istifadə etmək. Bütün bu üsullar şəhərinizin dayanıqlılığını artırır.
- **Eviniz üçün "yaxşı qonşu bələdçisi" tərtib edin:** evinizin nəzərdən keçirilməsinin nəticələrini təhlil edin və evinizi daha təhlükəsiz və dayanıqlı etmək üçün qonşularınızla işləyə biləcəyiniz bir fəaliyyət planı hazırlayın. Bu planı qonşularınıza təqdim edin və ümumi məkanları necə yaxşılaşdıracaqlarını göstərin.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- Urban inkişafına dair petisiyaları imzalayın: ictimai məkanların inkişafını diqqət yetirin. Dayanıqlı şəhərlərin inkişafına imkan yaratmayan layihələri dayandırmaq üçün petisiya başlayın və sizin yaşayış korpusunuzda/qonşuluğunuzda daha yaxşı şəhərlər qurmağa kömək edən layihələr üçün lobbicilik başlayın.
- Mədəni axşamların təşkil edilməsi (onlayn və ya imkan daxilində, fiziki mühitdə): Yerli icmanızın mədəni irsi haqqında məlumat təqdim edə biləcəyi bir neçə görüş təşkil edin. Müxtəlif mədəni icmaların ənənəvi yeməklərini hazırlamağa, mahnılarını, rəqslərini və ya oyunlarını öyrənməyə çalışın.
- Yerli muzeyləri populyarlaşdırın və dəstəkləyin: tədqiqatınız və ya maraq sahənizlə əlaqəli olan muzeylərə sinif ziyarətlərini təşkil etmək üçün təşəbbüs göstərin. Muzeydə könüllü olaraq bələdçi işləyin və ya onlara reklam fəaliyyətində kömək edin.
- Fəlakətlərə cavab nöqtələri və onlara necə yardım göstərilə biləcəyi barədə məlumatlar yayın: təbii təhlükələr, təbii təhlükələrin yaratdığı fəlakətlər və fəlakətlərə qarşı mübarizə barədə məlumatlılığı və xəbərdarlığı yüksəltmək üçün sosial mediadan istifadə edin. Məlumatı almaq/ yaymaq üçün forestry.ge-də yerləşdirilmiş təlimatı izləyə bilərsiniz - İqlim dəyişikliyi ilə yaranan fəlakət vəziyyətində nə etməliyik? Lazımi məlumatları almaq üçün fəvqəladə hallar üçün cavab agentliklərinə/idarələrinə ünvanlandırın.
- Fəvqəladə vəziyyət halında yaşayış eviniz üçün məktəb-icma moduluna əsasən evakuasiya planı hazırlayın (məlumat forestry.ge portalında yerləşdiriləcəkdir).
- Cəmiyyətin və dövlətin xüsusi diqqətinə ehtiyac duyan icmada yaşayan müdafiəsiz qruplar haqqında məlumat əldə edin; onlara qarşı yaranan riskləri qiymətləndirin və müxtəlif şəraitlərdə (pandemiya, təbii fəlakət, ekstremal hava şəraiti) ehtiyaclarını müəyyənləşdirin, müvafiq qurumlara məlumat ötürün və onlara dəstək təşəbbüslərinə qoşulun.

Fəlakət nəticələrinin riskini azaltmaq üçün həssas qrup üzvlərinə fəlakət halında necə davranmağı əvvəlcədən öyrədin. Həssas qruplar haqqında daha çox məlumata forestry.ge portalında ki fəlakət riskinin idarə olunmasına dair bələdçidə baxa bilərsiniz.

- Hökumətə məsləhət vermək üçün gənclərin Məsləhət Şuralarını formalaşdırın: şəhərin inkişafında gənclərin fikirlərinin nəzərə alınması barədə petisiya hazırlaya, təklif yazıb bələdiyyəyə təqdim edə bilərsiniz. Şəhərin yaxşılaşdırılması ilə bağlı maraqlı ideyaları olan Şura gənclərindən ona ideya verin.

- Yeni məkanlar yaradın: sinif yoldaşlarınızla birlikdə idman, istirahət və ya cəmiyyətlə əlaqələr üçün yeni məkanların yaradılmasını nəzərdə tutan layihə hazırlayın. Maliyyə əldə etmək və yaxın məhəllələrdən könüllüləri cəlb etmək üçün "Kraudsorsinq"¹⁰ kampaniyasını təşkil edə bilərsiniz.
- Yanğın təhlükəsizliyi barədə daha çox məlumat əldə edin və icmada bu barədə məlumat yayın. Yanğına qarşı mübarizə texnologiyalarının istifadəsi müasir dünyada xüsusilə aktuallaşmışdır. Sadə yanğının qarşısının alınması qaydalarını, tətbiq etmək vacibdir, bu da əvvəlcədən planlaşdırma tələb edir, mühümdür. Yanğın prevensiyasının sadə qaydalarının tətbiqi, yanğına hazırlıq və yanğın zamanı lazımı tədbirlərin görülməsi mühümdür ki, buna da öncədən planlaşdırma lazım gəlir, ö cümlədən - xüsusilə də ictimai binalarda evakuasiya planlarının mövcudluğu.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 11.

¹⁰ "Kraudsorsinq" insanların ümumi bir məqsəd ətrafında birləşdirilməsidir. Çox zaman bu məqsəd innovasiyaya, problemin həllinə və səmərəliliyi artırmağa xidmət edir.

"Kraudsorsinq" ətrafında birləşən insanlar hər hansı dəyərli bir şey, yeni məlumatlar, yeni məhsul və ya xidmətlər yaradırlar.

12

DAYANIQLI İSTEHLAK VƏ İSTEHSAL

Dayanıqlı istehlak baza ehtiyaclarına cavab verən və insan həyatının keyfiyyətini yaxşılaşdıran xidmətlərin və müvafiq məhsulların istifadəsini nəzərdə tutur.

Ehtiyatların məsuliyyətli istifadəsi təbii ehtiyatların və zəhərli aterialların istehlakını minimuma endirir. Bu da öz növbəsində xidmət və ya məhsulun həyati dövrü ərzində çirkləndirici tullantıları azaldır. Nəticədə gələcək nəsillərin ehtiyaclarına təhdid yaranmayacaqdır.

Davamlı istehsal, ətraf mühiti çirkləndirməyən, iqtisadi cəhətdən faydalı, işçilər və istehlakçılar üçün təhlükəsiz, sağlam, sosial və ya yaradıcı baxımdan faydalı olan enerji və təbii ehtiyatlar qoruyan və saxlayan proseslər və sistemlərdən istifadə edərək məhsulun və xidmətlərin yaradılmasıdır.

- Qida: hər il istehsal olunan qidanın təxminən $\frac{1}{3}$ istehlakçıların və ticarətçilərin zibil qutularında çürüyür ya və ya bərbad nəqliyyat, nöqsanlı məhsul yığılı səbəbindən xarab olur. Bu isə 1,3 milyard ton və 1 trilyon dollar ekvivalentidir.
- Su: içmək üçün dünya suların 3%-dən azı yararlıdır. Bunun isə 2,5%-i Antarktida, Arktika və buzlaqlarda don vəziyyətdədir. Müvafiq olaraq, bəşəriyyət içməli suya olan bütün ehtiyaclarını ödəmək üçün qalan 0,5%-la yetinməlidir. 1 milyarddan çox insanın hələ içməli su əldə etmək imkanı yoxdur.
- Enerji: enerjinin səmərəli toplanmasını sürətləndirən texnoloji inkişafa baxmayaraq, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatına (İƏİT) üzv olan ölkələr tərəfindən enerji istifadəsi 2021-ci il üçün 35%-a qədər artacaqdır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №12 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİBDİR?

Keyfiyyətli təhsil 4 mühüm təcrübənin (4R-in)¹¹ tətbiqiylə tullantıların qenerasiyasının azalması işində öz töhfəsini verir: azalma, yenidən istifadə, təkrar emal, bərpa edilmə.

İctimaiyyəti məlumatlandırmaq və maarifləndirmək təbiətlə harmoniya içində yaşamaq və dayanıqlı bir həyat təzi sürmək üçün lazım olan bütün vasitələri təmin edir.

NƏYLƏ BAŞLAYAQ?

- **Kağız istifadəsini azaldın:** kağızdan heç istifadə etməməyə və onu elektron cihazlar ilə əvəzləməyə çalışın. Bu mümkün deyilsə, kağızın hər iki tərəfinə çap edin ki, daha az ehtiyat istifadə etməklə, daha çox ağac qoruyub-saxlayasınız.
- **Emal edilmiş məhsullar alın və ya onları özünüz emal edin:** evinizdən atmaq istədiyiniz əşyaları yenidən istifadə etməyin müxtəlif kreativ yollarını tapa bilərsiniz. İlham almaq üçün "Özünüz edin/"Yourself Do It" başlıqlı video və məqalələrə baxın və ya da öz kreativliyiinizi işə salın. Həmçinin, təkrar emal edilmiş materiallardan hazırlanmış əşyalar da ala bilərsiniz. Bunu etməklə israf olunan ehtiyatların miqdarını azaldacaqsınız.
- **Su istehlakını azaldın:** duşda keçirdiyiniz vaxtı azaldın, qab yuyarkən kranı bağlayın və ailə üzvlərindən də eynisini etmələrini xahiş edin.
- **Gecələr elektron cihazları söndürün:** elektron cihazları gün ərzində doldurun və tam dolduqda da vaxtında söndürün. Gecələr istifadə etmədiyiniz digər cihazlara (işıq, kondisioner və s.) nəzər salın və yatmadan əvvəl söndürün.
- **Avtomobilinizin təkərlərini dolu saxlayın:** bununla yanacaqın sərfiyyatını azaldacaqsınız.
- **Qida paylaşma aplikasiyalarını yükləyin və istifadə edin:** sizdən artıq qalan qidaları başqaları ilə bölüşmək və evinizdə yığılmış qida tullantılarının azaltmaq üçün aplikasiyaları fərqli yerlərə görə yükləyə bilərsiniz. Gürcüstanda bu cür aplikasiyalarımız yoxdur? Bəlkə məhz, elə siz düzəltməlisiniz? Ölkəmizdə qida tullantılarının azalmasına nəyin mane olduğunu öyrənin.
- **Ərzağı tullantılar əmələ gətirməyən mağazalardan alın:** Bölgənizdə qidaları qablaşdırmadan satan mağazalar tapın (sıfır tullantı yaradırlar) və orada qida alışıının istifadə olunan plastik, kağız və digər qablaşdırma materiallarının miqdarını azaltmağa necə kömək edəcəyini görün.
- **Yenidən istifadə edilə bilən məhsullar seçin:** alış-veriş üçün eko çantalar ala bilərsiniz və plastik tullantıların miqdarını azaltmaq üçün həmişə plastik butulkadan və ya stəkandan istifadə edə bilərsiniz.

¹¹ Reduce, Reuse, Resycle, Recover

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- Köhnə paltarları və elektron cihazları başqalarına bəxşiş edin: Yenidən istifadə oluna biləcək əşyalarınızı ehtiyacı olanlara vermək üçün xeyriyyə təşkilatlarının siyahısını tapın və onlara yardım edin. Beləliklə, daha az istehlak ediləcək və ətraf mühitə daha az təsir göstərəcəyik.
- Əl işi ilə hədiyyələr hazırlayın: kreativlik nümayiş etdirib və dostlarınız üçün təkrar emal edilmiş əşyalardan hədiyyə hazırlaya bilərsiniz, bu da ehtiyatlardan davamlı istifadə olacaqdır.
- Yenidən istifadə və təkrar emal mövzusunda seminar keçirin: həmyaşıdlarınızı təkrar emal etmə ideyası ilə maraqlandırın. Tullantıların təsiri barədə daha çox insanı məlumatlandırın və dayanıqlı həyat tərzini seçmələrinə kömək edə bilərsiniz.
- Məktəbdə və ya evdə tullantıların ayrılması üçün zibil qutuları qoyun: məktəb/universitet rəhbərliyi və ya tullantıların idarə edilməsinə fokuslanmış QHT ilə bu ideyanı həyata keçirməyə başlayın.
- Çirklənmənin azaldılmasına və ətraf mühitə təsiri ilə əlaqəli korporativ məsuliyyətə lobbiçilik¹² edin: davamlılıq prinsipinə əməl etməyən müəssisələri ifşa edən petisiyalara və kampaniyalara qoşulun. Davamlılıq prinsipinə əməl edən təşkilatlar siyahısında olan təşkilatlardan məhsullar seçin və satın alın.
- Vegeterianlar sayacağı qidalanın: ət istehlakını şüurlu şəkildə azaltmağa çalışın. Ət sənayesi nəhəng su ehtiyatlarının istifadəsi nəticəsində böyük miqdarda tullantı əmələ gətirir və ətraf mühiti çirkləndirir. Məktəb rəhbərliyinizi inandırın ki, məktəb yeməxanasını həftənin bir günü üçün yalnız vegeterian qidaları ilə təmin etsinlər.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Davamlı İnkişaf Məqsədi 12.

¹² Lobbiçilik siyasi nümayəndənin qərarına və ya fəaliyyətinə təsir göstərməyin qanuni yoludur.

13

İQLİM DƏYİŞİKLİYİNƏ QARŞI TƏDBİRLƏR

İqlim dəyişikliyi - müəyyən bir müddətdə verilmiş bir bölgədə müşahidə edilən orta hava nümunələrindəki dəyişiklikdir. Bu nümunələr bir qayda olaraq, hava ilə əlaqələndirdiyimiz bütün elementləri əhatə edir, məsələn: temperatur, külək və yağıntı. Dünya miqyasında iqlim dəyişikliyi planetin bütün iqliminin məruz qaldığı dəyişiklikləri nəzərdə tutur. Uzunmüddətli perspektivdə iqlim dəyişikliyinə sürəti və miqyası ekosistemə və insan fəaliyyətinə böyük təsir göstərə bilər.

1990-cı ilə 2012-ci ilə qədər orta qlobal temperatur $0,85^{\circ}\text{C}$ artmışdır. Qarğıdalı, buğda və digər əsas dənli bitkilərin məhsuldarlığı qlobal olaraq, əhəmiyyətli dərəcədə azalmış və daha isti iqlim səbəbiylə 1981-2002-ci illərdə ildə 40 meqatona bərabər oldu. 1901-ci ildən 2010-cu ilədək orta qlobal dəniz səviyyəsi 19 sm artdı, buzların əriməsi səbəbindən okeanlar genişləndi. Arktik dənizindəki buz 1979-cu ildən üzü bəri davamlı olaraq azalır və hər 10 ildə ortalama 1,07 milyon km^2 itirilir. İstixana qazlarının mövcud konsentrasiyasını və tullantılarını nəzərə alaraq, 1900-cü ilə nisbətən bu əsrin sonunda qlobal temperatur artımının $1,5^{\circ}\text{C}$ -dən çox olacağı gözlənilir. 2065-ci il üçün dəniz səviyyəsinin orta artımı 25-30 sm-ə, 2100-cü il üçün isə 40-63 sm-ə çatacağı təxmin edilir. Qlobal karbon dioksid (CO_2) emissiyaları 1900-cü illə müqayisədə təxminən 50% artmışdır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №13 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

İqlim Dəyişikliyi barədə (CCE) Keyfiyyətli Təhsilinsan imkanları barədə məlumatlılığı artırır. Savadlı cəmiyyət iqlim dəyişikliyinə azaldılması, adaptasiyası və təsirinin azaldılması ilə məşğul ola bilər.

CCE eyni zamanda iqlim dəyişikliyinə düzgün idarə etmək və bu prosesi yumşaltmaq üçün geniş imkanlar yaradır.

NƏYƏ NAİL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- İnsanların təbii fəlakətlərlə mübarizə aparmasında daha yaxşı hazırlıqlı olmalarına.
- İqlim dəyişikliyi ilə bağlı savadın və dünyagörüşün artırılmasına.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Bir fəlakət vəziyyətində nə ediləcəyi mövzusunda seminarlar keçirin:** Əmühdür ki, seminarlar fəlakət riskinin idarə olunması prosesinin müxtəlif məsələlərini əhatə etsin, məsələn cəmiyyətin iştirakı, həssas qruplar və s.

Seminara effektiv hazırlaşmaq üçün təbii fəlakətlərlə mübarizəyə cavabdeh qurumlarla əlaqə saxlayın. Fəlakət riskinin idarə edilməsi və azaldılması mövzularında daha çox məlumat əldə edə bilmək üçün [Forestry.ge saytı](https://www.forestry.gov.uk/)nda yerləşdirilmiş təhsil, sənədlərinə müraciət edə bilərsiniz. Bu, həmyaşıdlarınızı lazımi biliklərlə təchiz etməyə və onları fəlakətlərə daha yaxşı hazırlamanıza kömək edəcəkdir.

- **Karbon izinizi hesablayın və ətraf mühiti qorumaq üçün bir fəaliyyət planı tərtib edin:** tullantılarınızı hesablamaq və onları azaltmaq məqsədi ilə internetdə pulsuz karbon izi kalkulyatoru tapın.
- **İqlim dəyişikliyindən yayınmaya dair trening keçirin:** artıq iqlim dəyişikliyinə qarşı tədbirlər bildiyiniz halda, aktivist olun və seminarlar keçirin. Başqa insanları bilgiləndirin. Onlara nə edə biləcəklərini və ətraf mühitə daha çox necə diqqət ayırmağı öyrədin.
- **Təkrar emal:** tullantılar nə qədər az olarsa, ətraf mühit bir o qədər təhlükəsizdir. Kağızı, şüşəni, plastması, metalı, köhnə elektronikaı bir-birindən ayırın. Hamısının təkrar emal edilməsi lazımdır, ən yaxın təkrar emal nöqtəsinə aparın. Şəhərinizin tullantıların ayrılması ilə maraqlanmadığını görsəniz, bunun səbəbini öyrənməyə çalışın. Petisiya hazırlayın və Meriyanı tullantıların çeşidlənməsi məsələsinə diqqətdən kənar qoymamağa çağırın.

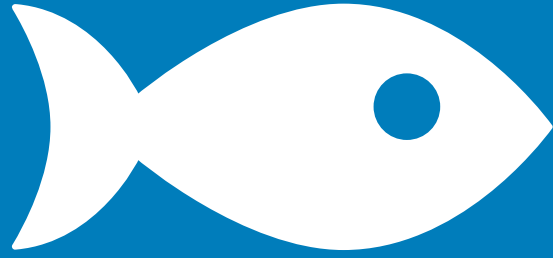
- **Ekoloji təmiz nəqliyyatın təşviqi   n v killik işlərini planlaşdırıb, həyata keçirin; daha yax şı ictimai nəqliyyat tələb edin; planlaşdırın v  həyata keçirin/kampaniya:** yüksək emissiyalı, güclü və ya sıradan çıxmış xüsusi nəqliyyat vasitələrindən istifadə etməkdən imtina edirik; sağlam həyat tərzi tədbiq edin və velosipedlə və ya piyada g zm yi təşviq edin.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq   n təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-y  yükləyin v  kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkı af Məqsədi 13.

14

OKEAN VƏ DƏNİZ EHTİYATLARI

Yaşayış şərtlərimizi yaxşılaşdırmaq üçün okeanın ehtiyatlarını (heyvan, bitki və ya digər) istifadə edirik. Dayanıqlı istismar, gələcək nəslin ehtiyaclarını təhlükəyə atmadan mövcud ehtiyacların ödənilməsini nəzərdə tutur.

Dünyadakı mercan riflərinin 20%-i bərpa şansı olmadan məhv edilmişdir. Qalan riflərin təxminən 24%-i insan fəaliyyəti nəticəsində təhlükə altındadır və 26%-i uzunmüddətli perspektivdə yox olma təhlükəsi ilə üzləşir. Okeanlar Yer Kürəsi səthinin dördü üçünə əhatə edir, Yer Kürəsi sularının 97%-ni təşkil edir və planetdə yaşayış sahəsinin 99%-ni təmsil edir. Okeanlarda 20.000 növ canlı müəyyən edilmişdir, lakin onların həqiqi sayı milyonlar çata bilər, bunların çoxu hələ kəşfi gözləyir.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №14 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Okeanlar haqqında bilim elmi əməkdaşlıq və bütün səviyyədə məlumat mübadiləsi, tədqiqat imkanları və dəniz texnologiyasının inkişafı yolu ilə yaxşılaşır.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Dənizlərin və okeanların çirklənməsinin azaldılmasına.
- İfrat dərəcədə və qanunsuz balıq ovunun sonlandırılmasına.
- Kiçik miqyaslı balıqçılara bərabər imkanların verilməsinə.
- Okeanların və dənizlərin ekosistemlərinin qorunmasına.

Hər şeyin boşqabınıza qayıtdığını dərk etmisiniz, ya yox? Okean bizim zibil qutumuz deyildir. Dünya okeanlarının 40%-i insan fəaliyyətindən son dərəcə zədələnir. Üstəlik, 3 milyarddan çox insanın dolanışığı dəniz və sahil biomüxtəlifliyinə bağlıdır. Sadə yolla desək, dünya əhalisinin demək olar ki, yarısının mövcudluğu okeanlardan asılıdır.

NƏYLƏ BAŞLAYAQ?

- Tullantıları çaylara və okeanlara atmayın və bunu edənləri ifşa edin.
- Yerli və qanuni şəkildə tutulmuş balıqları alın: bununla kiçik sahibkarlara dəstək olacaqsınız. Satın alarkən, fermerdə balıq ticarəti aparmaq üçün lazımı sənədlərinin olduğundan əmin olun.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

Sualtı dünyası üçün nə edə bilərsiniz?

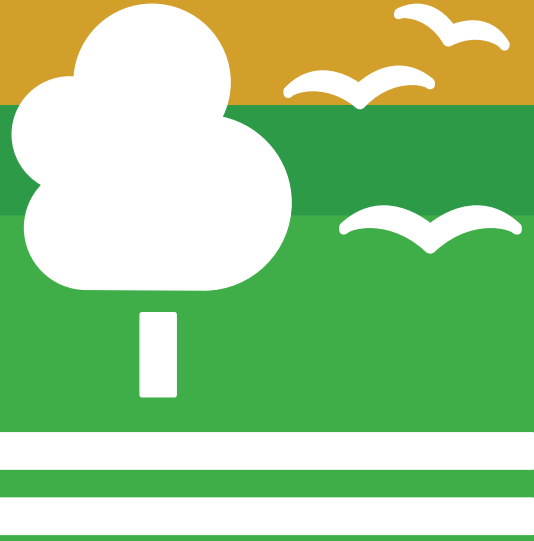
- **Plastik istifadəsinə qarşı kampaniyalar:** plastiklərin dənizlərdə və okeanlarda düzgün yerləşdirilməməsinin mənfi nəticələri barədə məlumat kampaniyası aparın.
- **Dostlarınızı okean və dəniz ehtiyatlarının əhəmiyyəti barədə bilgiləndirin:** YouthSpeak-ın tədqiqatına görə, gənclərin yalnız 2%-i dənizlər və okeanlar sisteminin qorunmasına töhfə verməyə hazır olduqlarını bildirdilər. Bu o deməkdir ki, gənclər gündəlik həyatımız üçün okeanları təmiz saxlamağın nə qədər vacib olduğuna dair kifayət qədər məlumata sahib deyillər. Okeanların həyatımızda oynadığı rol haqqında bir neçə TED Talks tərzində təqdimat hazırlayın və ya auditoriyaya tullantıların okeanlara və onların sakinlərinə zərərli təsirləri barədə Youtube video klipləri göstərin.
- **Tullantıların yerləşdirilməsinə və su ekosistemlərinə təsirinə şüurlu şəkildə yanaşın:** dəniz ekosisteminin zədələnməsindən yayınmaq üçün tullantıların, xüsusən də şüşənin, plastmasın, batareyaların və s. yerləşdirilməsinə dair faydalı tövsiyələri tapın və yayın.
- **Polietilen torbalardan istifadəni dayandırın:** plastmasların istifadəsi və düzgün yerləşdirilməməsi dəniz çirklənməsinin əsas səbəbidir. Valideynlərinizi, ekoklub üzvlərini ailədə polietilen torbalarından istifadəni dayandırmağa inandırın. Müvafiq kampaniya düşüncə, həyata keçirin.
- **Çayların və hövzələrinin təmizlənməsi üçün layihə həyata keçirin:** 6-cı hədəfdə ("Təmiz su") qeyd edildiyi kimi, dostlarınızla və ailənizlə birlikdə yerli çay, dəniz sahili və ya okeanın təmizlənməsinə qoşula bilərsiniz. Kömək etmək istəyində olan insanlardan daha çox dəstək almaq üçün Facebook-da paylaşaraq, bu tədbiri daha tanınan hala gətirin.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 14.

15

YER KÜRƏSİNİN EKOSİSTEMİ

Biomüxtəliflik Yer Kürəsi üzündə həyat formalarının (bitkilərin, heyvanların və mikroorqanizmlərin), həmçinin, genlər və canlı orqanizmlər tərəfindən əmələ gələn mürəkkəb sistemlərin bolluğu deməkdir.

Biomüxtəliflik termini altında Yer Kürəsi üzündəki həyatın müxtəlifliyini ifadə edilir.

Ekosistem konkret mühitdən və canlılardan ibarət olan birləşmədir. Eyni ekosistemdə çox sayda fərqli növlər mövcuddur və Yer Kürəsi üzündə çox sayda fərqli ekosistemlər var.

- Meşələr: təxminən 1,6 milyard insan yaşayış mənbəyi kimi, meşələrdən asılıdır. Meşələrdə quru heyvanlarının, bitkilərin və həşəratların 80%-dən çoxu "məskunlaşıb".
- Səhralaşma: 2,6 milyard insan kənd təsərrüfatından asılıdır, lakin kənd təsərrüfatı üçün istifadə olunan ərazilərin 52%-i üçün torpaqların deqradasiyası orta və ya ağır effekti vardır. Quraqlıq və səhralaşma səbəbindən hər il 12 milyon hektar itirilir (dəqiqədə 23 hektar) ki, bunun üzərində 20 milyon dənli bitki yetişdirmək olardı. Qlobal olaraq torpağın deqradasiyası yoxsul insanların 74%-na birbaşa təsir edir.
- Biomüxtəliflik: məlum olan 8300 heyvan növündən 8%-nin nəsli kəsilib, 22%-i isə yox olma riski altındadır. 80 000-dən çox ağac bitkisi növündən potensial istifadəsi məqsədiylə 1%-dən azı tədqiq edilmişdir.

DAVAMLI İNKİŞAFIN №15 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİB-DİR?

Yerli və milli inkişaf prosesində ekosistem və biomüxtəliflik dəyərlərini nəzərə almaq üçün keyfiyyətli təhsil vacibdir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Meşələri və landşaftları qoruyub-saxlamağa.
- Nəslə kəsilməkdə olan növlərin yox olmasından yayınmağa.
- Məhsuldar torpağı qoruyub-saxlamağa.
- Vəhşi təbiəti qorumağa və brakonyerliyi aradan qaldırmağa.

Meşələr bizə aid deyil. Meşələr heyvan, bitki və həşərat növlərinin 80%-dən çoxunun yaşayış mühitidir. Qurudakı həyatı davam etdirmək üçün meşələrə və digər quru ekosistemlərinə qayğı göstərmək bizim vəzifəmizdir.

YARDIM ETMƏK İSTƏYİRSİNİZMİ? BAXIN, NECƏ:

- Yer Kürəsinin ekosisteminin qorunması üçün lobbi siyasəti hazırlayan qrupa qoşulun: Yer Kürəsinin ekosistemlərinin qorunması üçün vəkillik işində iştirak edin. Bunu şirkətlər və hökumət üçün petisiyalar hazırlamaqla, yerli cəmiyyətdə maarifləndirmə fəaliyyətləri təşkil etməklə, qeyd edilən hədəfi dəstəkləyən qərarlar hazırlamaqla və digər aktivliklər vasitəsi ilə edə bilərsiniz. Bu, problemin hökumət/korporativ səviyyədə müzakirə edilməsinə başlamasına kömək edəcəkdir.
- Tullantıları müvafiq yerə yerləşdirin: tullantıların zibil qutusuna qoyulması torpağı, meşələri və landşaftı təmiz saxlamağa kömək edəcək və bu da ekosistemləri çirklənmədən qoruyacaqdır.
- Pestisidlərin istifadəsindən vaz keçin: torpağın keyfiyyətini qoruyub və saxlamaq üçün bitki yetişdirərkən kimyəvi qatqılardan istifadə etməyin. Bununla torpağın çirklənməsini azaldacaqsınız. Hər zaman təbii gübrələrdən istifadə edə bilərsiniz.
- Satış üçün qadağan olunmuş bitkilər və ya vəhşi təbiətli növlər almayın: Mənbəsini yoxlasanız və satış üçün qadağan olunmuş bitki və heyvanları almasanız, nəslə kəsilməkdə olan növlərin yox olmasına maneə ola bilərsiniz.
- Gürcüstanın və dünyanın Qırmızı Siyahısına daxil edilmiş növlərin siyahısını internetdə və ya yerli kitabxananızda tapa bilərsiniz.

- Heyvanlara qarşı amansız davranan qurumları ziyarət etməyin: sirkə getməkdən imtina edin. Yalnız heyvanların yaxşı baxıldığı və təbii yaşayış yerləri üçün əlverişli bir mühit yaradıldığı zooparkları ziyarət edin.
- Təbii xəz və gön-dəri məmulatlarından imtina edin: moda sənayesində heyvanlara qarşı həyata keçirilən zülmün qarşısını almaq üçün təbii xəz və gön-dəri məhsullarını süni və ya digər materiallarla əvəz edin.
- Ev heyvanlarını qorumanız altına alın: satın alma əvəzinə ev heyvanını qorumanız altına alsanız, həyat xilas etmiş olacaqsınız.
- Kuknar ağacı almaqdan imtina edin: valideynləri həqiqi ağacın plastik ağacla əvəz edilməsinə və hər il təkrar istifadə edilməsinə inandırın. Bu həm bayram əhval-ruhiyyəsini, həm də ağaclar qoruyacaqdır.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- Ağac əkin: ətrafınızdakı, məktəb bağçasındakı və ya meşədəki hər eko klub üzvünün adına hər il ən azı bir ağac əkməyi qarşınıza hədəf kimi qoyun. Bu tədbiri sosial mediada bir problem olaraq insanlara tanıtdıra və ya sadəcə ideyaya qoşulmaları üçün dostlarınızla paylaşa bilərsiniz. Doğru fidanların, əkin yerlərinin və vaxtının seçilməsində meşəçilərdən kömək istəməyi unutmayın.
- Yerli parkları və meşələri təmizləyin: təmizlik aksiyası təşkil edin və ya aksiyaya qoşulun. Əslində bu, səsləndiyindən daha asandır: zibil torbası götürün və çöldə gördüyünüz zibilləri toplayın. Bir zibil torbasının doldurulması ilə belə müsbət dəyişiklik etmiş olacaqsınız.
- Kağızı təkrar emal edin: daha az kağız istifadə və təkrar emal etməklə ağacların kəsilməsindən yayına bilərsiniz. Ehtiyacınız olmayan kağızları ayrıca qutuya yığın və emal müəssisələrinə tapşırın.
- Küçə heyvanlarını qoruma təşkilatlarında və sığınacaqlarında könüllü olun: həm ev heyvanlarına, həm də nəslə kəsilməkdə olan heyvanlara kömək edən təşkilatlarda könüllü olmaq istəyinizi bildirin. Bunu etməklə, müxtəlifliyi qorumağa şərait yaradacaq və həm də heyvanların həyatını xilas etməyi də bacaracaqsınız.
- Ətrafınızdakı təbiəti araşdırın. Hər bir düzgün təxmin edilmiş növ üçün "fidan" alacaqsınız. Əlavə təlimatları son fəsildə görə bilərsiniz.
- Brakonyerlik əleyhinə bir kampaniya başladın. Brakonyerlik təbiətə böyük təhlükə yaradır. Bu müşgülə cavab vermək və onun davam etməsinə izin verməmək biz gənclərdən asılıdır. Nə edə bilərsiniz? Əvvəla, brakonyerlik faktından xəbərdar olsanız, Ətraf Mühitə Nəzarət Qaynar xəttində (153) bizə bir mesaj buraxın. Lakin, brakonyerliyin qarşısının alınması üçün gənclərdə olduğu kimi, həm də böyük nəsil arasında maarifləndirmə az əhəmiyyət daşıyır.

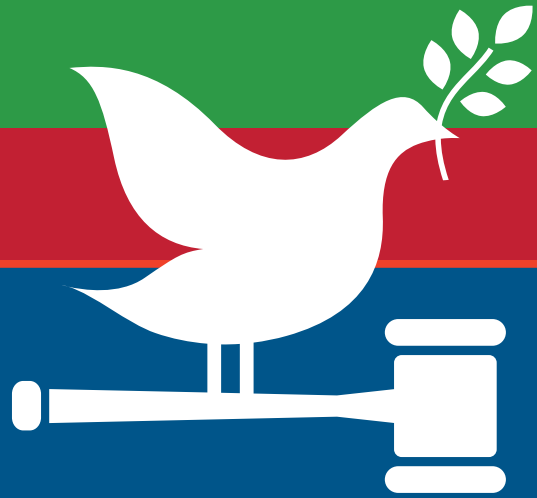
- Milli və beynəlxalq qırmızı siyahı ilə tanış olun. Milli Qırmızı siyahıda hansı bitki və heyvanlar var? Seminar infoqrafik və ya başqa bir şəkildə məlumat əldə edin və həmyaşıdlarınızla paylaşın.
- Qırmızı siyahıya daxil olan və ya sizə maraqlı olan digər növləri özünüz çoxaldın. Bitkiləri çoxaltmaq və sonra açıq yerə keçirmək çox əyləncəli və xoş bir fəaliyyətdir. Fikirləşin, bəlkə siz ekoklubçular da evdə və ya məktəb bazasında mini fidan istehsalını təşkil edə bilərsiniz.

Hər bir tədbir 30 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 15.

16

SÜLH, ƏDALƏT VƏ GÜCLÜ İNSTİTUTLAR

Sülh, heterojen sosial qruplar arasında ziddiyyətin azaldılması və zorakılığın olmaması deməkdir. Ədalət iki aspekti özündə birləşdirir: hər kəsə haqqı olanı vermək ideyasını; və hakimləri, vəkilləri, ədliyyə nazirlərini və məhkəmələri təmsil edən insanlar birliyini.

Korrupsiya, rüşvətxorluq, oğurluq və vergidən yayınma inkişaf etməkdə olan ölkələrə hər il 1,26 trilyon dollara başa gəlir; bu miqdarda vəsait insanların ən azı 6 il yoxsulluqdan çıxması üçün kifayət edərdi. Münaqişələrdən təsirlənən ölkələrdə ibtidai məktəbi tərk edən uşaqların sayı 2011-ci ildə 50%-a

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №16 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİBDİR?

Savadlı cəmiyyət öz vətəndaşları üçün konsultasiya imkanları yaradır və uşaqların və böyüklerin maraqlarını nəzərə alaraq hökumətin qərar qəbul etməsini təmin edəcəyindən əmin olur. Məsələn, həyatlarına təsir edəcək bir qanunu imzalamadan öncə uşaqlarla və gənclərlə məsləhətləşmək lazımdır.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- Şiddətin azalmasına.
- Uşaqlara qarşı şiddətin və uşaqlara edilən işgəncənin aradan qaldırılmasına.
- Hüquqi xidmətlərin hər kəs üçün əlçatar olmasına.
- Korrupsiyanın azaldılmasına.
- Fundamental insan hüquqlarına dair məlumat və onların müdafiəsinə hər kəsin çıxışının olmasına.
- Bütün səviyyələrdə inklüziv və təmsilçi qərarın qəbul etmə prosesinə.

BMT-yə görə, baxmayaraq ki, dünya əhalisinin az qala yarısı 30 yaşdan kiçikdir, gənclər siyasi qərar qəbuletmə mərkəzində deyillər.

İnandıqlarımızın müdafiə edilməsi və səsliyimizin hökumət qurumlarında eşidilməsi üçün səsimizi ucaltmamız biz gənclərin hüququdur. Eyni zamanda, 21-ci əsrdə dünyada hələ də münafişlər davam etməkdədir və nəticədə münafişdən təsirlənmiş ölkələrdəki ibtidai sinif şagirdləri məktəbi tərk etməyə vadar edirlər. Qarşıdurmalar eyni zamanda yoxsulluğun artmasına və infrastrukturun məhv edilməsinə gətirib çıxarır.

BU MƏQSƏDƏ ÇATMAQ ÜÇÜN NƏ EDƏ BİLƏRSİNİZ?

- Seçkilərdə iştirak edin! Bu və ya digər ideyanı dəstəkləmək üçün səs vermək hüququndan istifadə edin. Səsinizi müxtəlif qurumlara eşitdirin. Axı, qərarlar seçkilərdə iştirak edənlər tərəfindən qəbul edilir.
- **Seçkilərdə öz namizədliyinizi irəli sürün:** əvvəlki hərəkət sizin üçün yetərli olmayacaqsa və rəsmi qərar vermə prosesində gəncləri təmsil etmə istəyiniz olarsa, hər zaman seçkilərdə namizədliyinizi irəli sürə bilərsiniz. Dünyada bunun bir çox ruhlandırıcı nümunələri vardır. Məsələn, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Gənclər İşləri Üzrə Nazirinin cəmi 23 yaşı vardır.
- **Ən son yənilikləri izləyin:** cəmiyyətdə cərəyan edən hadisələr haqqında məlumatınızın olması yaxınlaşan qarşıdurmalardan, mühüm hökumət qərarlarının statusundan və sizə təsir edən

biləcək yeni qanunlardan xəbərdar olmağınıza kömək edəcəkdir. Məlumat əldə etmək, müstəqil qərar qəbul edə bilmək üçün istifadə edə biləcəyiniz və həmyaşıdlarınızla bölüşə biləcəyiniz imtiyaz və gücdür.

- **Korrupsiya hallarını göstərin və rüşvət verməyin:** müxtəlif təşkilatlarda yeniyetmə, tələbə və ya gənc mütəxəssis olsanız da (məktəbdə, xəstəxanada, sürücülük kurslarında) rüşvət cəhdləri ilə qarşılaşa bilərsiniz. İlk baxışda rüşvət vermək oxumaqdan və ya işləməkdən daha asan görünə bilər, belə bir davranışı dəstəkləməməyiniz haqda şüurlu qərar verin. Ailə üzvləriniz, dostlarınız və ya həmkarlarınız rüşvət verməyə və ya rüşvət almağa qarışıqlarsa, prinsiplərinizə əməl edərək, onları belə ifşa edin.

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- **Özünüzü və dostlarınızı şəxsi hüquq və məsuliyyətləri barədə maarifləndirin:** hüquqlarınızı öyrənin ki, hər hansı təhdid zamanı özünüzü və onları qoruya bilərsiniz. Başqalarına hüquqlarını öyrənməyə kömək edin. Bunu etməklə uşaqları və gəncləri istismar və ya qəddar rəftarın qurbanı ola biləcək vəziyyətlərə düşməkdən qoruya bilərsiniz.
- **İcmanınızda münaqişələrin tənzimlənməsi mövzusunda seminarlar keçirin:** müəllimlərinizi və həmyaşıdlarınızı dəvət edin (və ya həmkarlarınızı) seminara mütəxəssis rəhbərlik etməlidir. Bu bir platforma ola bilər ki, siz və dostlarınız münaqişələrin güc yolu ilə həllindən yayına bilmə, empatiya və emosional intellekt barədə bilgiləri əldə edə bilərsiniz.
- **Yerli hakimiyyət nümayəndələri və marginal qruplar arasında görüşlərdə iştirak edin:** bu şəkildə səsinizi gənc nəslin nümayəndəsi olaraq ünvan sahibinə çatdıraraq, qərar qəbul etmə prosesinə töhfə verə bilərsiniz. Dünyadakı parlament üzvlərinin yalnız 2%-i 30 yaşa qədərdir. Nəticə etibarilə, gənclər az təmsil olunan bir qrupdur, bu səbəbdən haqqınızı tələb etmək və müdafiə etmək əlavə say tələb edir. Müvafiq olaraq, gənclər kifayət qədər təmsil olunmayan qrupdur, bu səbəbdən də haqqınızı tələb və müdafiə etmək əlavə say tələb edir.
- Şəhərinizdə, kəndinizdə yerli əhali üzərində müsbət və ya mənfi təsir göstərə biləcək layihələr barədə ictimai məlumat 13 tələb və analiz edin.

Hər bir tədbir 20 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 16.

¹³ "İctimai məlumat" - rəsmi sənəd (o cümlədən - çertyoj, maket, plan, sxem, fotosəkil, elektron məlumat, video və audio qeydləri), yəni rəsmi bir qurumda qorunan və ya işçi tərəfindən rəsmi fəaliyyəti ilə əlaqədar saxlanılan, işlənən, yaradılan və ya göndərilən məlumatlar. Habelə, dövlət qurumu tərəfindən proaktiv olaraq dərc olunan məlumatlar

17

HƏDƏFLƏRƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏRƏFDAŞLIQ

Tərəfdaşlıq, tərəflərin qarşılıqlı maraqları naminə hərəkət etmək üçün əməkdaşlıq etməyi qəbul etdikləri bir sistemdir. Beynəlxalq inkişaf dəstəyi 2014-cü ildə rekord həddə - 135,2 milyard dollara ulaşıdı. İnkişaf etməkdə olan ölkələrin inkişaf etmiş ölkələrə etdiyi idxalın 79%-i gömrük vergisi olmadan həyata keçirilir. Borcun ağırlığı inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün dəyişməzdir və ixracat gəlirlərinin təxminən 3%-ni təşkil edir.

Son 4 ildə Afrikada internet istifadəçilərinin sayı təxminən iki qata çatmışdır. Dünya gənclərinin 30%-i ən azı beş ildir ki, onlayn aktiv statusdan istifadə edir; ancaq 4 milyarddan çox insan inter- netdən istifadə etmir və onların 90%-i inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yaşayır.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN №17 MƏQSƏDİNƏ ÇATMAQ ÜÇÜN TƏHSİL NƏYƏ GÖRƏ SON DƏRƏCƏ VACİBDİR?

Keyfiyyətli təhsil, qlobal hədəflərlə bağlı fəaliyyət göstərən təşkilatlar və fərdlərlə əməkdaşlığa imkan tanıyır. Bu əməkdaşlıq, bilik və təcrübələrin mübadiləsi sayəsində təhsilin keyfiyyətini artırmağa kömək edir. Beynəlxalq dəstək, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə resursların və imkanların effektiv istifadəsini gücləndirir, bu da dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin həyata keçirilməsini asanlaşdırır. Beləliklə, bu yanaşma, hər bir ölkənin milli inkişaf planlarına uyğun olaraq dayanıqlı inkişafın təmin edilməsinə böyük töhfə verir.

NƏYƏ NAIL OLMAQ İSTƏYİRİK?

- İnkişaf etməkdə olan ölkələr üçün maliyyə ehtiyatlarının səfərbər olunmasına.
- İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə texnologiya və innovasiya ilə əlaqəli imkanların artırılmasına.
- İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə dayanıqlı inkişaf məqsədlərini həyata keçirmək üçün lazım olan imkanların artırılmasına.
- İnkişaf etməkdə olan ölkələrdən ixracatın artırılmasına.
- Məlumatların monitorinqinə və həyata keçirilmə inkişafının qiymətləndirilməsinə.

Bu prosesdə qələbə qazanmaq ayrılıqda götürülmüş tək bir şəxs, şirkət və ya hökumət üçün qeyri-mümkündür. Məqsədə çatmaq istəyiriksə, məsuliyyəti hər kəs paylaşmalıdır. Bütün sektorlar və əhali bütünlüklə əməkdaşlıq etməlidir.

DAYANIQLI İNKİŞAFIN MƏQSƏDLƏRİNƏ ÇATMAQDA BÜTÜN TƏRƏFLƏRİN QOŞULMASINI NECƏ TƏMİN EDƏK?

- Dövlətdən və şirkətlərdən hesabatlı olmağı tələb edin: hökumətin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri Planı ilə tanış olun, vətəndaşa verilən səlahiyyətdən istifadə edin (səsvermə, işçi qruplarında və ya vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarında üzv olma) ki, qeyd olunan plana görə hökumətdən hesabatlılıq tələb edəsiniz. Davamlı təcrübələri tətbiq etmək üçün istehlakçı gücündən istifadə edə və müəssisələrə təsir göstərə bilərsiniz. Bunu həyata keçirmək üçün bir nəfərin səyi yetərli olmaya bilər, lakin diqqət çəkmək üçün icmanızda hərəkət etməyə başlaya bilərsiniz.

Məsuliyyət götürərək, yalnız öz həyatımıza deyil, hər kəsin həyatına təsir edən məqsədlərə çatmaq hər birimizin borcudur!

EKO KLUB ÜÇÜN "FİDANLARIN" TOPLANMASINA GÖRƏ:

- Fəaliyyət sahənizi dayanıqlı inkişaf məqsədləri ilə əlaqələndirən bir təşkilatda işləyin və ya könüllü fəaliyyətlə məşğul olun: müxtəlif QHT-lərdə könüllü olaraq, ölkənizin dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə çatmasına dəstək verə bilərsiniz.
- Maliyyə resurslarının tapılmasında dayanıqlı inkişaf məqsədləri ilə əlaqədar layihələrə dəstək verin: layihəni birbaşa öz imkanlarınızla dəstəkləyə və ya dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə yönəlmiş təşəbbüslərinə dəstək kampaniyasına başlaya bilərsiniz.

Hər bir tədbir 20 "fidana" bərabərdir!

"Fidanları" almaq üçün təşəbbüsün ətraflı təsvirini, prosesin fotoları ilə birlikdə forestry.ge-yə yükləyin və kateqoriyanı göstərin - Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi 17.

AKTİVLİYİN TƏSVİRİ İLƏ BİRLİKDƏ PORTALA NƏ YÜKLƏMƏLİYİK?

	Aktivliyin növü	Təsdiqləyici materialın siyahısı (portala yüklənmiş aktivlik təsviri siyahısına nə əlavə edilə bilər)
1	Onlayın ya fiziki mühitdə keçirilən seminar/görüş/trening/tematik dərs	Görüşün qeydləri, ətraflı təsvir, mövzular siyahısı ilə gündəm, fotoşəkillər, Screenshots.
2	Araşdırma	Tədqiqat mövzusunun qısa təsviri, tədqiqat vasitəsi - anket, tədqiqat hesabatı faylı, tədqiqat prosesinin fotoları.
3	Onlayın kampaniya	Kampaniyanın linkləri və həştaqları
4	Petisiya	Petisiyanın faylı və ya link, petisiyanı ünvan sahibinə necə və hansı formada çatdırdığınızı barədə məlumat.
5	Aksiya, tədbir, könüllülük, festival və s. fiziki mühitdə	İş prosesini əks etdirən fotolar və / ya video link Fotoşəkilləri təqdim edərkən, fotoşəkildə təsvir olunan şəxsin və ya onun qəyyumunun razılığını aldığınızdan əmin olun. Bu qaydaya riayət edilməsinə icazə verilmir.
6	Blog / video blog	Blog/video blog linki ki, orada ən azı 5 tam blogpost (fotoşəkilləri və səsləndirilmiş mətnləri ilə) olmalıdır. Video blog halında - 5 videopost.

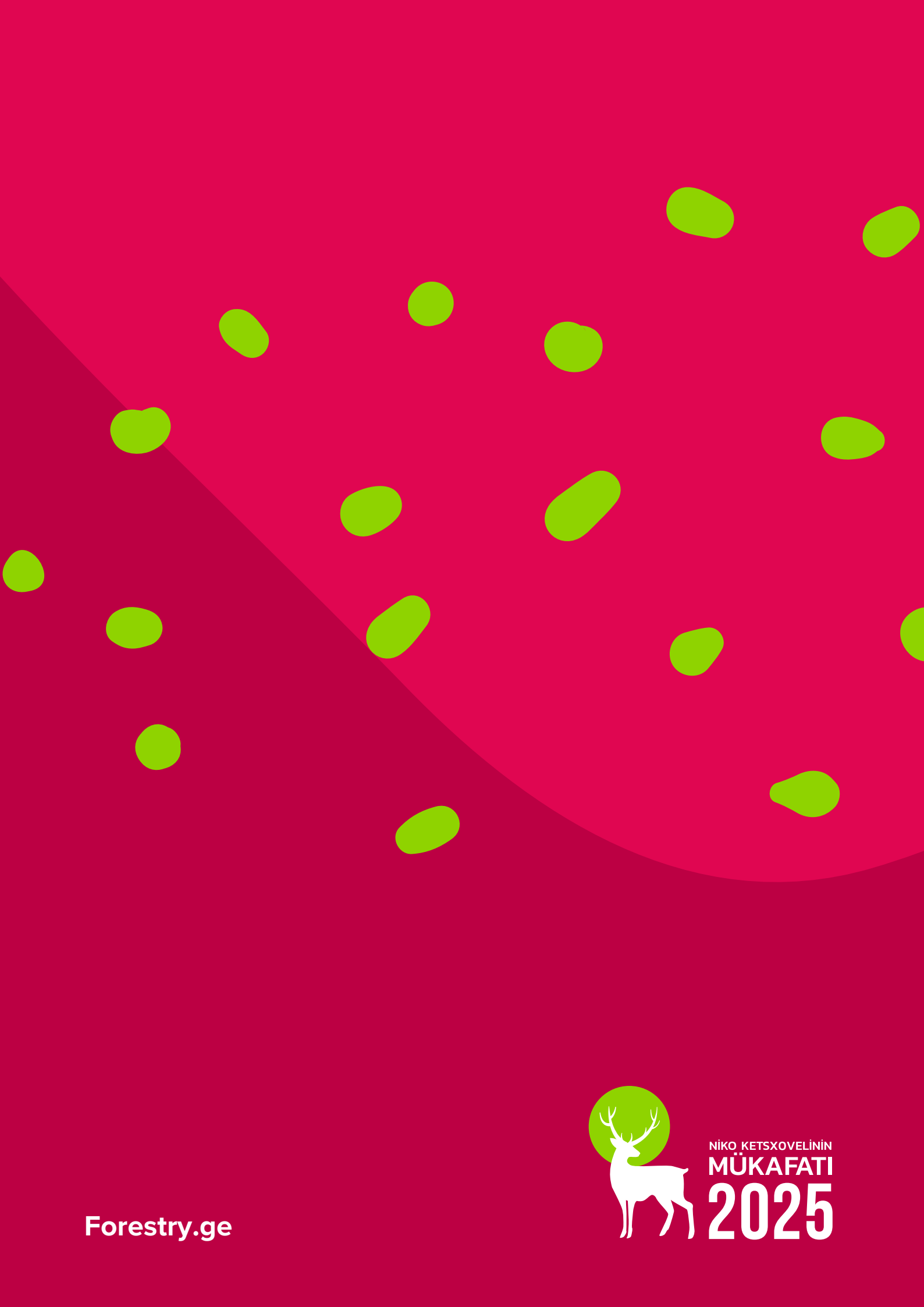
NƏZƏRƏ ALIN, Kİ:

- **Bir aktivlik**, eyni zamanda dayanıqlı inkişafın bir neçə məqsədi ilə əlaqəli olan halında belə, bir dəfə qiymətləndirilir. Tədbirlər bir kampaniya və proqram xarakterlidirsə, o zaman hər təkrarlanan aktivlik müstəqil olaraq qiymətləndirilir.
- **Niko Ketsxovelinin Mükafatı** çərçivəsində eko klub üzvləri, başqa təşkilatlar tərəfindən paralel olaraq həyata keçirilən beynəlxalq, milli və ya yerli təşəbbüslərlə əməkdaşlıq edə bilərlər. Lakin, yalnız Niko Ketsxovelinin Mükafatı adı altında həyata keçirilən tədbirlər ballarla qiymətləndiriləcəkdir. Niko Ketsxovelinin Mükafatı adı ilə tədbir təşkil edildikdə, tərəfdaş təşkilatda müsabiqə barədə məlumat verilməli və Eko klub tərəfindən yüklənən materiallar mətnli, sənədli və vizual əsaslandırma ilə təqdim edilməlidir. Bir çox hallarda, ən yaxşı çıxış yolu müsabiqə rəmzlərinin yaradılması və istifadəsidir — məsələn, müsabiqənin adı ilə əlaqəli eko klubun loqosu və ya şüarı.
- Müsabiqə həmçinin, iki və ya daha çox məktəbin birgə təşəbbüslərini həvəsləndirəcək qaydalarını da saxlayır. Yəni, koalisiya təşəbbüsləri zamanı "fidanlar" cəlb olunan məktəblərin sayına görə bölünmür və hər məktəbə müstəqil qiymət verilir. Bununla yanaşı, nəzərə alınmalıdır ki, qiymətləndirmə proaktiv qrupa verilir - Eko-klub tərəfindən planlaşdırılan və həyata keçirilən tədbir üçün və başqasının planlaşdırdığı tədbirdə passiv iştirak etmək qiymətləndirilmir.
- Məktəbdən kənarında dövlət, özəl və icma təşkilatları ilə əməkdaşlıq dəstəyi qüvvədə qalır. Eko klub ictimai müzakirələrdə və müxtəlif yerli təşəbbüslərdə iştirak edərsə, yalnız fəal iştirak qiymətləndirilir — birgə təşkilatlanma, məsələyə təşəbbüs göstərmə, problemin vəkilliyini etmə, dəyişiklik təklifi və s. kimi fəaliyyətlər.

MÜSABİQƏ KOORDİNATORLARININ ƏLAQƏ MƏLUMATLARI

1.	Maya	Kodua	Sameqre- lo-Zemo Svaneti	maia.kodua@cenn.org	599 15 40 96
2.	İrakli	Mikeladze	Açara, Quriya	irakli.mikeladze@cenn.org	595 70 20 06
3.	Levan	Sebiskveradze	Raça-Leçxu- mi və Kvemo Svanetiya	levan.sebiskveradze@cenn.org	599 615 569
4.	Levan	Sebiskveradze	Samsxe Cavaxetiya	levan.sebiskveradze@cenn.org	599 61 55 69
5.	Ana	Tsanava	Msxeta Mtianeti	ana.tsanava@cenn.org	555 750 100
6.	Maya	Kezevadze	İmereti	kezevadzemaia@gmail.com	595 50 16 51
7.	Qiorqi	Demuraşvili	Kvemo Kartli	kkpic.bolnisi@gmail.com	599 21 92 11
8.	Kaxa	Suxitaşvili	Kaxeti	kakha.sukhitashvili@cenn.org	597 28 28 15
9.	Mariko	Tsikoridze	Şida Kartli	mariko.tsikoridze@cenn.org	599 63 04 24
10.	Levan	Sebiskveradze	Tbilisi	levan.sebiskveradze@cenn.org	599 61 55 69

Forestry.ge

NIKO KETSXOVELININ
MÜKAFATI
2025